

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav informačních studií a knihovnictví

Obor: Informační studia a knihovnictví

Bakalářská práce

Karolina Kahancová

Informační služby a informační zdroje v oblasti ošetrovatelství

Information services and information resources in healthcare

Praha 2017

Vedoucí práce: doc. PhDr. Richard Papík, Ph.D.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Richard Papík, Ph.D.

Oponent bakalářské práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 4. května 2017

[vlastnoruční podpis]

.....

Podpis studenta

Ráda bych poděkovala doc. PhDr. **Richardu Papíkovi**, Ph.D. za poskytování odborných rad, připomínek a vedení při tvorbě této práce. Dále PhDr. **Haně Skálové**, Mgr. **Zuzaně Dobiášové**, PhDr. **Martině Hábové**, PhDr. **Olze Pitašové**, **Marcele Čepkové**, Bc. **Šárce Kostecké** a Bc. **Ireně Voříškové** za ochotnou účast ve výzkumu.

Identifikační záznam

KAHANCOVÁ, Karolina. *Informační služby a informační zdroje v oblasti ošetrovatelství*. Praha, 2017. 54 s., Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Richard Papík, Ph.D.

Abstrakt

Cílem bakalářské práce je popsat dostupnost informačních zdrojů a služeb pro oblast ošetrovatelství v rámci České republiky a provést jejich základní analýzu. V teoretickém úvodu práce je vymezen obor ošetrovatelství, jeho role, poslání a vliv filozofických směrů na historický vývoj popisované oblasti. V další kapitolách jsou popsána pracoviště, instituce a elektronické informační zdroje a databáze zaměřené na oblast ošetrovatelství a příbuzné obory. Výzkumná část práce zahrnuje analýzu poskytovaných informačních zdrojů, informačních služeb a jejich dostupnost. Tato oblast je mapována prostřednictvím výzkumu, který byl v rámci vytváření bakalářské práce proveden formou rozhovorů na šesti lékařských/zdravotnických fakultách, na kterých je ošetrovatelství vyučováno.

Klíčová slova: ošetrovatelství, informační služby, informační zdroje, uživatelé, databáze

Abstract

The aim of this thesis is to describe information resources and services for the field of nursing in the Czech Republic and to analyse their availability. In the theoretical introduction the field of nursing is delineated with an emphasis on its role, on its mission and on the influence of several philosophical schools on the historical development of this field. In the next chapter the institutions, workplaces and electronic information sources dedicated to nursing and similar fields are described. The research pertaining to this thesis includes an analysis of the provided information resources, information services and their availability. This area is mapped using the method of questionnaire analysis that was carried out at six faculties of medicine or health science at which nursing is being taught.

Keywords: nursing, information resources, information services, users, databases

OBSAH

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	7
ÚVOD	8
1. VYMEZENÍ OBORU OŠETŘOVATELSTVÍ	9
1.1. CÍLE OŠETŘOVATELSTVÍ, ROLE A POSLÁNÍ	10
1.1.1. Ošetřovatelství a informace.....	10
1.1.2. Ošetřovatelství v kontextu historického vývoje a vlivu filozofie.....	11
2. INFORMAČNÍ ZDROJE Z OBORU OŠETŘOVATELSTVÍ V KONTEXTU VYSOKÝCH ŠKOL	13
2.1.1. Vysoké školy se studijním oborem ošetřovatelství a příbuznými obory .	13
2.2. SPECIALIZOVANÉ KNIHOVNY	18
2.3. KLÍČOVÉ ELEKTRONICKÉ INFORMAČNÍ ZDROJE DOSTUPNÉ V ČESKÉ REPUBLICE	19
3. VÝZKUM INFORMAČNÍCH SLUŽEB A ZDROJŮ PRO OBLAST OŠETŘOVATELSTVÍ	24
3.1. METODIKA VÝZKUMU	24
3.1.1. Výzkumné otázky a výběr respondentů	25
3.2. PROVEDENÍ VÝZKUMU A VYHODNOCENÍ	27
3.2.1. Průběh rozhovoru	27
3.2.2. Vyhodnocení výzkumu.....	27
3.2.3. Závěry vyplývající z výzkumu	32
3.3. PŘEPISY ROZHOVORŮ.....	35
ZÁVĚR	50
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	51
SEZNAM TABULEK	54

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

BMČ	Bibliographia medica Čechoslovaca
EIZ	Elektronické informační zdroje
EZB	Elektronische Zeitschriftenbibliothek (Elektronická knihovna časopisů)
FZV	Fakulta zdravotnických věd
HK	Hradec Králové
LF	Lékařská fakulta
MeSH	Medical Subject Headings
NLK	Národní lékařská knihovna
NLM	National Library of Medicine
OU	Ostravská univerzita
SIS	Studijní informační systém
SVI	Středisko vědeckých informací
UK	Univerzita Karlova
UPOL	Univerzita Palackého v Olomouci
USA	United States of America
ÚVI	Ústav vědeckých informací
WHO	World Health Organization

ÚVOD

Cílem práce je popsat a provést základní analýzu dostupnosti informačních zdrojů a služeb v oblasti ošetrovatelství se zaměřením především na Českou republiku. Práce obsahuje tři kapitoly, v rámci nichž je popsána základní role a poslání oboru ošetrovatelství, analýza informačních zdrojů zaměřených na oblast ošetrovatelství, a to jak volně dostupných, tak i v prostředí hlubokého webu, kdy se jedná o informační zdroje komerčního a licenčního charakteru. Pomocí výzkumu jsou získány informace o povědomí a dostupnosti informačních zdrojů a služeb relevantních pro danou oblast.

První kapitola vymezuje a popisuje obor ošetrovatelství jeho roli, poslání, obor ošetrovatelství ve vztahu k informacím, vliv historického vývoje a vztah ošetrovatelství k holistické filozofii v ošetrovatelství. Druhá kapitola obsahuje popis vybraných informačních pracovišť lékařských fakult, které jsou zapojeny do výzkumu. Dále tato kapitola obsahuje charakteristiku informačních pracovišť se zaměřením na ošetrovatelství a stručný popis vybraných databází, které slouží jako stěžejní informační zdroje pro obor ošetrovatelství. Třetí kapitola je věnována výzkumu, v jehož rámci byly na šesti lékařských fakultách prostřednictvím rozhovorů zkoumány informační služby a zdroje poskytované studentům, pedagogům a pracovníkům fakultních nemocnic, kteří tvoří rozsáhlou uživatelskou základnu v oblasti ošetrovatelství. V textu práce jsou uvedeny přepisy rozhovorů a vyhodnocení získaných poznatků.

Práce přináší náhled do prostředí ošetrovatelství z hlediska poskytovaných informačních služeb a zdrojů. V současné době nabývají zvláště elektronické informační zdroje na důležitosti, jelikož skrze ně dostávají uživatelé přístup k nejaktuálnějším informacím, které mohou využít pro studijní účely a poskytování kvalitní ošetrovatelské péče.

1. VYMEZENÍ OBORU OŠETŘOVATELSTVÍ

Ošetřovatelství je samostatná vědecká disciplína. Zabývá se uspokojováním biologických, psychických a sociálních potřeb nemocného člověka a preventivní péčí o zdravého člověka, navrácením zdraví a soběstačnosti, zmírňováním bolesti a zajištěním klidného umírání a smrti. Ošetřovatelství se také podílí na diagnostice, terapii a rehabilitaci. Nemocné vede k co největší soběstačnosti, jejich blízké vzdělává v oblasti poskytování laické ošetřovatelské péče. Nemocným, kteří o sebe z různých důvodů nemohou pečovat, poskytuje ošetřovatelství profesionální péči.

V praxi je ošetřovatelství vnímáno jako péče, která je vykonávána v určitém čase a je cílena na osobu, která se nachází v určitém stavu zdraví a v určitém prostředí. Takto vnímaná ošetřovatelská péče předpokládá, že zdravotní sestra disponuje následujícími vědomostmi:

- o osobě a jejím vývoji, prožívání, jednání, chování a vlivech na optimální bytí jedince
- o zdraví, nemoci, onemocnění, odchylkách a vlivech na optimální bytí jedince
- o prostředí a všech jeho složkách, ve kterých jedinec žije, včetně ošetřovatelského prostředí [Plevová, 2011].

Definice ošetřovatelství dle WHO zní: *„Ošetřovatelství je systém typicky ošetřovatelských činností týkajících se jednotlivce, rodiny a celého společenství, v němž tito žijí, které jim pomáhá, aby byli schopni pečovat o své zdraví a pohodu.“*

Ošetřovatelství, je v dnešní době samostatný medicínský obor. Pojetí českého ošetřovatelství vychází z koncepce WHO (SZO) a zaměřuje se na tato odvětví:

- udržení a podporu zdraví
- navrácení a rozvoj soběstačnosti pacienta
- zmírnění utrpení nevyléčitelně nemocného pacienta, zabezpečení jeho klidného umírání a smrti
- péči o rodinu pacienta, dodržení kvalitní a kvalifikované péče v domácím prostředí, důraz také klade na péči o pozůstalé [Plevová, 2011].

1.1. CÍLE OŠETŘOVATELSTVÍ, ROLE A POSLÁNÍ

Cíle ošetřovatelství

Mezi hlavní cíle ošetřovatelství patří napomáhání jednotlivci, skupině a rodinám k dosažení sociálního, duševního a tělesného zdraví a pohody, zapojení jedince do péče o vlastní zdraví a pomoc s hledáním správného životního stylu. Dále se ošetřovatelství zaměřuje na prevenci onemocnění, předcházení komplikacím a snižování negativního dopadu nemoci. Posledním v řadě je zapojení celé rodiny do péče o jejího člena.

Role a poslání ošetřovatelství

Práce zdravotní sestry patří mezi nejnáročnější a zároveň nejhumánnější povolání. Sociální charakter práce sestry je zásadní. Zdravotní sestra je v neustálém kontaktu s pacienty, spolupracovníky a příbuznými nemocných. Musí k nemocným přistupovat laskavě, tolerantně a trpělivě i přes nepřiměřené reakce nemocných, které jsou způsobené bolestí, nejistotou a strachem [Rozsypalová, Šafránková, 2002].

Ve vztahu k pacientům, by měla sestra podporovat nemocného člověka ve schopnosti postarat se sám o sebe, lidem v jeho okolí pak pomáhat získat základní vědomosti a dovednosti týkající se dané nemoci. Díky rozvoji zdravotnictví se zvyšuje samostatnost a kompetentnost zdravotních sester a v důsledku toho se zvyšuje i jejich zodpovědnost [Šamánková a kol., 2002].

1.1.1. Ošetřovatelství a informace

Nárůst výpočetní kapacity společně s rozvojem počítačových technologií a internetu přinesl převrat a výrazně ovlivnil všechny aplikované vědní disciplíny včetně zdravotnictví (ošetřovatelství). Ohromným přínosem informačních technologií jsou nové možnosti informační podpory diskutovaného oboru, např. nejrůznější webové služby či sociální sítě.

Lékařská (zdravotnická) informatika se nachází na rozhraní zdravotnictví, informační vědy a aplikace informačních technologií. Od svého vzniku se zabývá problematikou, jak nejlépe využít informační technologie na podporu zdravotnických (ošetřovatelských) procesů a na zkoumání kontextu mezi zdravím, zdravotnictvím a informacemi. Jelikož předmětem zdravotnictví je léčit nemocného jedince a k docílení úspěšného vyléčení je zapotřebí získat veškeré poznatky o konkrétním nemocném jedinci a tyto informace porovnat s obecnými znalostmi o dané problematice, je medicína vlastně informační věda. Podobný model

je možné zajisté uplatnit i v dalších vědních disciplínách. Ohromné množství informací v oboru a jejich rychlý vývoj však řadí zdravotnictví mezi vědní disciplíny, které kladou

na práci s informacemi nejvyšší požadavky [Vejvalka, 2012+str.].

1.1.2. Ošetřovatelství v kontextu historického vývoje a vlivu filozofie

Filozofické názory mají vliv na chování, postoje a činy každého jedince. Tento fakt se samozřejmě odráží ve všech vědeckých disciplínách, tudíž i v ošetřovatelství.

Od nejstarších dob bylo ošetřovatelství vnímáno jako činnost zaměřená na pomoc nemocným. Tradiční ošetřovatelství zásadním způsobem ovlivnila humanistická filozofie, která přinesla ošetřování spojené s podporou a útěchou nemocných a jejich blízkých.

V období na přelomu 15. a 16. století působila na obor idealistická a humanistická filozofie pod záštitou církve. V Evropě spravovala římsko-katolická církev rovněž nemocniční zařízení. Nástup reformního hnutí přinesl oslabení katolické církve a humanismu. V době od 16. do 18. století postupně církev znovu získala moc. Osvícenství a francouzská revoluce v 18. století přinesli nové filozofické směry, jež se dále rozvíjely v průběhu 19. století. Mezi tyto nově vzniklé směry patří také materialismus, který měl na ošetřovatelství výrazný vliv. Od poloviny 20. století převládal v ošetřovatelství „kult technologie“, který vychází právě z výše uvedeného materialismu. Medicína a ošetřovatelství se zaměřovalo na techniku výkonu a biologickou stránku pacienta. Psychický, duševní a sociální kontext nemoci byl opomíjen, což vedlo k dehumanizaci medicínských disciplín. Od 80. let minulého století převažuje snaha uplatňovat filozofii humanismu a holismu. V současnosti stále hrozí převaha techniky nad ošetřovatelskou péčí, jež dbá na biologické, sociální, psychologické a spirituální okolnosti vzniku onemocnění [Pavlíková, 2006+str].

Holistická filozofie v ošetřovatelství

Holismus je filozofický směr, který vychází z idealismu a klade důraz na celistvost. V ošetřovatelské péči to znamená, že pacient není soubor vzájemně nesouvisejících jednotlivostí, ale tvoří vzájemně propojený celek. Holistické ošetřovatelství a medicína nahlíží na pacienta, jako na bio–socio–psycho–spirituální bytost, která je ošetřována nejšetrnějšími metodami.

Koncepční model ošetřovatelství

Pod pojmem koncepční model nebo koncepční rámec (systém) rozumíme soubor všeobecných abstraktních koncepcí propojený v jednotný smysluplný celek. Zabývá se globálními představami o jednotlivcích, skupinách, jevech, událostech a situacích, které jsou propojeny s danou vědeckou disciplínou. Koncepční modely ovlivňují vnímání reality.

Základy koncepčních modelů ošetřovatelství položila Florenc Nightingale, která začala prosazovat ideu ošetřovatelství. Svůj rámec vnímání ošetřovatelství oficiálně neprezentovala. Až v roce 1973 na konferenci zaměřené na rozvoj ošetřovatelství skupina vědců Johnson, Reily a Roy prohlásila různé pohledy na ošetřovatelství jako koncepční modely. Tuto událost lze pokládat za výrazný krok k zavedení ošetřovatelství jako samostatné vědecké disciplíny. Koncepční modely ošetřovatelství různými způsoby definují jednotlivá metaparadigmata ošetřovatelství, kterými jsou prostředí, osoba, zdraví a ošetřovatelství.

Osoba: Je většinou definována jako jednotná bio-psycho-socio-spirituální bytost, jako adaptivní systém, energetické pole či sebepečující systém.

Prostředí: Definováno skrze vnitřní struktury a vnější vlivy. Jedná se konkrétně o členy rodiny, společnosti, komunity a fyzické okolí. Přičemž některé modely pokládají prostředí za zdroj stresů a jiné za zdroj podnětů.

Zdraví: Hodnota, která je definována každou kulturní skupinou jinak. Nejčastěji je zdraví definováno jako neustálý průběh od adaptace k maladaptaci, či jako dvojíto behaviorální stálosti a nestálosti.

Ošetřovatelství: Definuje skrze cíle ošetřovatelského procesu a činností. Jedním z cílů ošetřovatelství je například dosažení tělesného zdraví a duševní pohody. Veškeré modely zdůrazňují vyhodnocení zdravotního stavu jedince, stanovení cílů a plánu, provedení příslušných ošetřovatelských zákroků a následné zhodnocení zdravotního stavu po provedených zákrocích. Je samozřejmé, že obsah jednotlivých ošetřovatelských kroků se v rozličných modelech liší [Pavlíková, 2006+str.].

2. INFORMAČNÍ ZDROJE Z OBORU OŠETŘOVATELSTVÍ V KONTEXTU VYSOKÝCH ŠKOL

V České republice je řada vysokých škol se zaměřením na obor ošetřovatelství. Studující, pedagogové a lidé pracující v praxi tvoří širokou uživatelskou základnu informačních služeb a informačních zdrojů pro oblast ošetřovatelství. V této podkapitole je sepsán seznam škol, na kterých je vyučováno ošetřovatelství a příbuzné obory. Dále jsou zde blíže popsána informační pracoviště/knihovny, s jejichž pracovníky byl proveden rozhovor v rámci výzkumu pro účel sepsání této bakalářské práce. Dalším bodem kapitoly jsou knihovny, které se v rámci poskytovaných informačních služeb a zdrojů zaměřují na obor ošetřovatelství. Poslední podkapitola se zabývá databázemi, jež pro ošetřovatelství slouží jako důležitý informační zdroj.

2.1.1. *Vysoké školy se studijním oborem ošetřovatelství a příbuznými obory*

Univerzita Karlova – 1. Lékařská fakulta - Ošetřovatelství: obor Všeobecná sestra

Univerzita Karlova – 2. Lékařská fakulta - Ošetřovatelství, obor Všeobecná sestra

Univerzita Karlova – 3. Lékařská fakulta – Ošetřovatelství, obor Všeobecná sestra

Univerzita Karlova – Lékařská fakulta v Hradci Králové – Ošetřovatelství, obor Všeobecná sestra

Masarykova univerzita – Lékařská fakulta - Intenzivní péče, Všeobecná sestra

Univerzita Palackého v Olomouci – Fakulta zdravotnických věd – Ošetřovatelství, obor Všeobecná sestra, Ošetřovatelská péče v interních oborech

Ostravská univerzita – Lékařská fakulta- Intenzivní péče, Ošetřovatelská péče v geriatrii, Ošetřovatelská péče v pediatrii, Ošetřovatelství, Všeobecná sestra

Ostravská univerzita - Fakulta sociálních studií - Koordinace rehabilitace a dlouhodobé zdravotně sociální péče

Univerzita Pardubice – Fakulta zdravotnických studií – Ošetřovatelství – obory - Všeobecná sestra, Porodní asistentka, Zdravotnický záchranář, Radiologický asistent, Zdravotně-sociální pracovník

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích - Zdravotně sociální fakulta – obory-
Všeobecná sestra, Porodní asistentka, Ošetrovatelství ve vybraných klinických
oborech - pediatrie, chirurgie, interna, Zdravotnický záchranář, radiologický asistent,
rehabilitační psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory

Technická univerzita v Liberci – Fakulta Zdravotnických studií – obory- Všeobecná
sestra, Zdravotnický záchranář

Vysoká škola zdravotnická, o. p. s. – obory- Všeobecná sestra, Porodní asistentka,
Radiologický asistent, Zdravotnický záchranář

Vysoká škola polytechnická Jihlava – Katedra zdravotnických studií – obory-
Komunitní péče v porodní asistenci, Kvalita a bezpečná péče ve zdravotnictví, Porodní
asistentka, Všeobecná sestra

Vysoká škola polytechnická Jihlava – Katedra sociální práce – obor Zdravotně
sociální pracovník

Univerzita obrany – Fakulta vojenského zdravotnictví - Katedra urgentní medicíny a
vojenského všeobecného lékařství – obor – Zdravotnický záchranář

Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem – Fakulta zdravotnických
studií – obor Ošetrovatelství a porodní asistence

Západočeská univerzita v Plzni – Fakulta zdravotnických studií - Ošetrovatelství ve
vybraných, klinických oborech, Všeobecná sestra

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně – Fakulta humanitních studií – obory - Porodní
asistentka, Všeobecná sestra, Zdravotně sociální pracovník

(-České vysoké učení technické v Praze – Fakulta biomedicínského inženýrství -
Radiologický asistent, Zdravotní laborant, Zdravotnický záchranář)

Slezská univerzita v Opavě – Fakulta veřejných politik v Opavě – obor Všeobecná
sestra

Ústav vědeckých informací 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy a Všeobecné fakultní nemocnice v Praze

Ústav slouží jako informační pracoviště pro zaměstnance *Všeobecné fakultní nemocnice* (dále jen VFN), studenty a zaměstnance *1. lékařské fakulty* (dále jen 1. LF), studenty a zaměstnance ostatních fakult Univerzity Karlovy (dále jen UK), odborným institucím a odborné veřejnosti. Registrovaným uživatelům poskytuje knihovna z oboru ošetrovatelství velkou řadu knih přístupných v prezenční formě ve studovně a některé jednotky lze vypůjčit absenčně. Dále zpřístupňuje množství elektronických zdrojů, z oboru ošetrovatelství, např. databáze *ProQuest Nursing & Allied Health Source information* - dílčí databáze databázového rozhraní *ProQuest Central*, či *ScienceDirect*. Mimo to je prostřednictvím Elektronické knihovny časopisů (dále jen EZB) nebo prostřednictvím *Portálu elektronických časopisů UK*, či dostupných kolekcí časopisů a databází zpřístupněna široká řada e-časopisů. Další činností ústavu je evidence publikační činnosti a zjišťování citačních ohlasů na práce publikujících pracovníků fakulty. Na 1. LF UK každý rok probíhá interní evaluace publikační činnosti vědeckých pracovníků, a fakulta je také zapojená do *Hodnocení výsledků výzkumných organizací v ČR*. Pracovníci ústavu se podílí na výuce studentů několika studijních oborů zahrnujících i obor *Všeobecná sestra*. Tato výuka je zaměřená na práci s odbornými informacemi a informačními zdroji. Široké odborné veřejnosti se věnují semináře zaměřené na problematiku informačního vzdělání [PRVNÍ LÉKAŘSKÁ, 2017].

Ústav vědeckých informací 2. lékařské fakulty Univerzity Karlovy

Podobně jako je tomu na 1. LF UK poskytuje Ústav knihovnické a informační služby nejen studentům 2. LF UK, ale i zaměstnancům, pedagogům, studentům ostatních fakult, odborné veřejnosti a odborným pracovníkům *Fakultní nemocnice v Motole*. Ústav získává, zpracovává a zpřístupňuje svým uživatelům monografie, periodika a odborné databáze pro oblast biomedicínských oborů, ošetrovatelství, zdravotnického managementu a speciálních oborů dětského lékařství. Pro uživatele z oboru ošetrovatelství se mezi takzvané „top databáze“ mohou řadit např. databáze *PubMed*, *EBSCO* či *UpToDate*. Mezi další přístupné elektronické zdroje patří e-knihy a e-časopisy, které jsou uživatelům přístupné na základě předplatného. Webové stránky také odkazují i na zdroje volně dostupné. Zajímavým zdrojem informací je již výše zmíněná EZB, nabízející z jednoho místa přístup ke všem plnotextovým odborným zahraničním e-časopisům, k nimž má Ústav předplacený

přístup, nebo jsou volně dostupné na internetu. V rámci bakalářského studia ošetrovatelství, konkrétně oboru *Všeobecná sestra*, vyučují pracovníci ústavu studenty 2. ročníku práci s databázemi a informačními zdroji v rámci předmětu s názvem *Informační systémy ve zdravotnictví* [DRUHÁ LÉKAŘSKÁ, 2017].

Středisko vědeckých informací 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy

Součástí *Střediska vědeckých informací* je knihovna, jež slouží především studentům a zaměstnancům 3. *lékařské fakulty* a odborné veřejnosti. Na rozdíl od dvou předešlých pracovišť neslouží společně pro náležíci fakultní nemocnici (*Fakultní nemocnice Královské Vinohrady*). Uživatelům poskytuje klasické knihovnické služby obsahující prezenční a absenční výpůjčky a elektronické informační zdroje, mezi nimi je již výše zmíněný portál EZB nebo společná univerzitní informační brána *Portál elektronických zdrojů UK*. Uživatelé mají prostřednictvím portálu přístup k databázím, elektronickým časopisům a e-knihám celé UK. Pro obor ošetrovatelství jsou to již výše zmíněné databáze. Mimo tyto služby poskytují studentům a zaměstnancům pracovníci *Střediska vědeckých informací* individuální prezentace a školení zaměřené na práci s informačními systémy. Drobným nedostatkem jsou zastaralé, ne příliš přehledné webové stránky *Střediska vědeckých informací 3. lékařské fakulty*, které mohou uživatelům znepříjemnit práci při vyhledávání informačních zdrojů [TŘETÍ LÉKAŘSKÁ, 2017].

Lékařská knihovna Lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Hradci Králové

Lékařská knihovna poskytuje knihovnicko-informační služby především studentům a současným i bývalým pracovníkům lékařské fakulty. Uživatelům je zpřístupněn knihovní fond a elektronické informační zdroje, které zahrnují přístup k plným textům periodik v elektronické podobě a elektronickým knihám prostřednictvím systému *EZproxy* a databázím jako je tomu na celé UK. Výlučně pro studijní potřeby studentů *Lékařské fakulty UK v Hradci Králové* je zde vytvářen tzv. studijní fond. Součástí knihovny tvoří studovna Výukového centra v prostorách Fakultní nemocnice. Knihovna je také pověřena sběrem dat o publikační aktivitě jednotlivých pracovišť *Lékařské fakulty UK v Hradci Králové* a *Fakultní nemocnice*. [LÉKAŘSKÁ KNIHOVNA, 2015].

Knihovna Fakulty zdravotnických věd Univerzity Palackého v Olomouci

Knihovna Fakulty zdravotnických věd tvoří jednu z dílčích poboček *Knihovny Univerzity Palackého v Olomouci*. Obor ošetřovatelství je v rámci univerzity vyučován právě na *Fakultě zdravotnických věd*. Mezi služby, které svým uživatelům zdejší knihovna poskytuje, patří prezenční a absenční výpůjčky, meziknihovní výpůjční služby, školení a konzultace při práci s informačními zdroji, nebo vytváření rešerší, které si uživatelé mohou objednat pomocí elektronického formuláře na webových stránkách knihovny. Mezi elektronické informační zdroje, které jsou uvedeny na webových stránkách fakulty pro oblast e-knih patří *EBSCO eBooks Collection* a další užitečné odkazy, jako je např. *Jednotná informační brána*, *Citace.com* či *Souborný katalog ČR* [UNIVERZITA PALACKÉHO, 2017].

Na webových stránkách ústředí *Knihovny Univerzity Palackého* jsou uvedeny další služby, které jsou poskytovány všem studentům a pracovníkům univerzity. Mezi služby patří možnost využívání noční studovny, nebo speciální pracoviště s názvem *Bibliograficko-informační služby*. Pracoviště poskytuje uživatelům referenční a poradenské bibliografické a informační služby, pro potřeby doktorandů a akademických pracovníků zpracovává rešerše, sleduje elektronické informační zdroje a uživatele informuje o novinkách. Dále zajišťuje meziknihovní výpůjční služby a organizuje akce a školení věnované informačnímu vzdělávání [UNIVERZITA PALACKÉHO, 2017a].

Univerzitní knihovna Ostravské univerzity

Ostravská univerzita se řadí mezi menší univerzity a jednotlivé fakulty nemají vlastní pobočky knihovny, jak tomu bývá na větších, již výše zmíněných univerzitách. Strukturu *Univerzitní knihovny* tvoří ústřední knihovna a studovny jednotlivých fakult, přičemž fond fakultních studoven je obsahově zaměřen pro potřeby studentů dané fakulty. V rámci *Studovny Lékařské fakulty* mohou uživatelé kromě běžných výpůjčních služeb využít reprografické služby a také přístup k elektronickým informačním zdrojům. Z popisovaných univerzit je *Ostravská univerzita* v rámci přístupných databází jediná, která má předplacený přístup k databázi *CINAHL*, jež je zaměřená právě na obor ošetřovatelství. Mezi další služby patří možnost exkurze, individuální konzultace a přednášky pro studenty 1. ročníků. Po domluvě s vyučujícími a studenty pořádají pracovníci knihovny školení s názvem *Semináře a školení na míru*, v rámci nichž jsou studenti seznámeni se základy vyhledávání v databázích, citování informačních zdrojů nebo vytváření rešerší [OSTRAVSKÁ UNIVERZITA, 2017].

2.2. SPECIALIZOVANÉ KNIHOVNY

Národní lékařská knihovna

Národní lékařská knihovna (dále jen NLK) je specializovaná veřejná knihovna zaměřená na oblast medicíny a příbuzné obory. Svým uživatelům poskytuje knihovnické a informační služby prostřednictvím moderních technologií pro sdílení informačních zdrojů a digitalizaci knihovních fondů. Knihovna své služby nabízí jednak odborníkům, ale i zájemcům z řad široké veřejnosti. NLK se věnuje rozsáhlé škále odborných činností, mezi které patří například překlad tezauru MeSH či zpřístupňování Zdravotnického muzea. Již od roku 1922 je NLK pověřeným národním dokumentačním centrem Světové lékařské organizace (WHO). Dále buduje národní bibliografickou databázi pro oblast lékařství, biomedicíny a zdravotnictví s názvem *Bibliographia medica Českoslovaca* (BMČ). Knihovna provozuje knihovní informační systém MEDVIK. Skrze systém MEDVIK je možné provádět akvizici, katalogizaci, výpůjční služby, správu fondu a do systému je také integrován tezaurus MeSH (NLK vytváří český překlad) [NÁRODNÍ LÉKAŘSKÁ KNIHOVNA, 2017].

NLK svým uživatelům nabízí skladbu klasických knihovnických a informačních služeb zahrnujících klasické výpůjční služby, meziknihovní výpůjční služby či rešeršní služby. Registrovaní čtenáři mohou využívat vzdálený přístup k elektronickým informačním zdrojům skrze přihlašovací údaje, které získají při registraci [NÁRODNÍ LÉKAŘSKÁ KNIHOVNA, 2017a].

Knihovna umožňuje přístup k informačním zdrojům se zaměřením na lékařské obory a zdravotnictví. Kromě možnosti využití klasických výpůjčních služeb poskytuje NLK registrovaným uživatelům přístup k široké řadě licencovaných oborových databází. Mezi zpřístupňované databáze se řadí například *PubMed*, *Medline*, *Web of Science*. NLK vytváří článkovou datbázi BMČ, která je přístupná prostřednictvím portálu *MEDVIK*. Pro oblast ošetrovatelství zpřístupňuje svým uživatelům databázi *CINAHL*, která je podrobněji popsána níže [NÁRODNÍ LÉKAŘSKÁ KNIHOVNA, 2017b].

Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů (NCO NZO)

Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů (dále jen NCO NZO) sídlící v Brně je odborná instituce se zaměřením na celoživotní vzdělávání

zdravotnického personálu. Dále slouží jako poradenské a informační centrum odborného vzdělávání nelékařských zdravotnických povolání. NCO NZO také spravuje specializovanou veřejnou knihovnu. Fond, obsahující skoro 20 000 dokumentů je zaměřen na celoživotní vzdělávání nelékařského zdravotního personálu všech oborů i široké veřejnosti. Knihovna NCO NZO je jedinou knihovnou v České republice, která se již od roku 1960 specializuje na ošetrovatelství. Kromě běžných výpůjček knih a periodik zpřístupňuje informační databáze BMČ, *Bibliographia Medica Slovaca*, *PubMed*, *Jednotná informační brána* a databázi publikační činnosti NCO NZO a *Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích*. Knihovna je také zapojena do virtuální referenční služby *Ptejte se knihovny*, která funguje pod záštitou *Národní knihovny České republiky* [NÁRODNÍ CENTRUM, 2017].

2.3. KLÍČOVÉ ELEKTRONICKÉ INFORMAČNÍ ZDROJE DOSTUPNÉ V ČESKÉ REPUBLICE

V této podkapitole jsou popsány databáze, které svým obsahem uspokojují informační potřeby případných uživatelů z oblasti ošetrovatelství. Zmíněné zahraniční databáze (*EBSCO*, *CINAHL* apod.) jsou zpřístupněné univerzitám na základě zpoplatněných licencí. Je zde uvedeno jen několik databází z bohaté nabídky informačních zdrojů dostupných v popisované oblasti.

Bibliographia medica Čechoslovaca

Již výše zmíněná BMČ je národní bibliografie pro lékařské, biomedicínské a zdravotnické obory. Producentem této jedinečné volně dostupné databáze je NLK. Od roku 1947 zpracovává veškerou publikační činnost v České republice a práci českých autorů vydanou v zahraničí. BMČ zpracovává monografie, články, recenze a abstrakty publikované v časopisech a sbornících. Do roku 2001 byla v rámci databáze zpracovávána i literatura vycházející na Slovensku. Bibliografie v současnosti obsahuje cca 870 000 záznamů. V počítačové podobě je databáze zpracována v letech 1947-1949, 1951-1956, 1958 a 1961 až do současnosti. Zbylé ročníky jsou dostupné v knižní podobě a nyní se pracuje na elektronické verzi celé bibliografie. Databáze BMČ je volně dostupná na webových stránkách NLK, kde lze data vyhledávat prostřednictvím portálu *Medvik*. Vyhledávání v portálu *Medvik* nabízí upřesnění výsledku pomocí deskriptorů MeSH. Výsledky vyhledávání je možné upřesnit pomocí menu umístěných na pravé a levé straně obrazovky. Výsledky je dále možné

různým způsobem řadit a ukládat do složky. Některé články jsou dostupné v elektronické podobě v digitální knihovně. Pro registrované uživatele je online dostupná plná verze článku, u některých článků je možné získat plný text na webových stránkách časopisu [NÁRODNÍ LÉKAŘSKÁ KNIHOVNA, 2017c].

CINAHL

Databáze CINAHL, celým názvem *Cumulative Index of Nursing and Allied Health Literature*, jejímž producentem je společnost EBSCO, je zásadním zdrojem informací pro zdravotní sestry, výzkumné pracovníky, pedagogy a studenty z oblastí ošetrovatelství a příbuzných zdravotních oborů. Databáze indexuje špičkovou literaturu z oblasti zdravotní péče a ošetrovatelství. Kromě periodik zahrnuje dokumenty z produkce americké Národní ligy pro ošetrovatelství (*National League for Nursing*) a Asociace amerických zdravotních sester (*American Nurses Association*). Databáze obsahuje bohatou škálu literatury z oblasti ošetrovatelství, biomedicíny, knihovnictví v oblasti ošetrovatelství, alternativní medicíny a dalších sedmnácti příbuzných zdravotnických oborů. Typologicky se dokumenty dostupné v databázi kromě článků skládají z elektronických knih, dizertačních prací, konferenčních sborníků, audiovizuálních dokumentů, právních případů či klinických studií. Vyhledávání v databázi je možné skrze jednoduché i pokročilé vyhledávání. Vyhledávání je řízeno pomocí strukturovaného tezauru MeSH z produkce NLM [EBSCO HEALTH, 2017].

CINAHL obsahuje bibliografické záznamy cca 5 milionů článků z 5 400 časopisů. Články z více než 1 400 časopisů jsou dostupné i v plnotextové podobě. Retrospektivně jsou některé časopisy zpracovány až do roku 1937. Více než polovina záznamů CINAHL je v porovnání s databází MEDLINE ojedinělá. Databáze je přístupná pro registrované uživatele *Národní lékařské knihovny* [NÁRODNÍ LÉKAŘSKÁ KNIHOVNA, 2017d].

MEDLINE

Bibliografická databáze MEDLINE je jedním z nejdůležitějších elektronických informačních zdrojů v oblasti biomedicíny a příbuzných oborů. Databáze je produktem *National Library of Medicine* (dále jen NLM) sídlící v americkém státě Maryland. Koncem roku 2015 obsahovala databáze více než 21 milionů záznamů a řadí se tak mezi nejobsáhlejší informační zdroj v této oblasti na světě. Databázi tvoří bibliografické záznamy oboru biomedicíny a široký záběr biologických věd, jako jsou behaviorální vědy, biochemie či bioinženýrství. Tímto širokým záběrem je nepostradatelným informačním zdrojem

pro vědecké odborníky, ale i zájemce z řad širší veřejnosti z oblasti zdravotnictví, klinické péče, veřejného zdravotnictví a příbuzných oborů. Nejčtenějším typem zdrojů obsažených v databázi jsou články s odborných časopisů, šedá literatura i články z denního tisku a magazínů, které jsou svým obsahem přínosným zdrojem pro uživatele databáze. Retrospektivně jsou v databázi zpracovány záznamy do roku 1946. Obsažené publikace jsou psány ve více než 40 různých jazycích, přičemž 80 % citovaných zdrojů je v anglickém jazyce a z geografického pohledu 39 % záznamů publikací je vydáno na území USA. Databáze *MEDLINE* je dostupná volně na webu prostřednictvím databáze *PubMed*. Další možný přístup je zpoplatněný přes komerční rešeršní platformy, jako je ProQuest, OVID, EBSCO a další [VEJVODA, 2016].

Pro účely věcného pořádaní záznamů v databázích slouží řízený výše zmíněný biomedicínský slovník MeSH (z angl. Medical Subject Headings). Stejně jako databázi *MEDLINE* i tezaurus produkuje NLM. Deskriptory MeSH jsou uspořádány podle abecední a hierarchické struktury. Na nejobecnější úrovni hierarchie deskriptorů je šestnáct širších okruhů, jako je například termín „Anatomy“. Konkrétnější výrazy jsou řazeny do třinácti hierarchicky nižších podkategorií. Tezaurus je vystavěn na principu stromové struktury a díky tomu se mohou jednotlivé deskriptory vyskytovat v různých vertikálních a horizontálních polohách. Tato funkce napomáhá uchopit daný termín v různých souvislostech. V roce 2016 MeSH obsahoval 27 883 deskriptorů s více než 87 000 vstupních termínů, které pomáhají při hledání nejvhodnějšího názvu deskriptoru MeSH [NATIONAL LIBRARY OF MEDICINE, 2016].

PubMed

NLM prezentuje databázi *PubMed* jako samostatnou databázi i přes to, že 93 % tvoří záznamy databáze *MEDLINE*. Zbýlých 7 % tvoří záznamy, které nejsou indexovány v databázi *MEDLINE*. Uživatelům je zpřístupňována jako jedna z dílčích databází NLM. Přístup je umožněn dvěma cestami, buďto komerčně skrze databázová centra nebo spolu s dalšími databázemi produkovanými NLM pomocí grafického rozhraní rešeršního systému *Entrez*. Součástí tohoto komplexního systému je i výše zmíněný řízený slovník MeSH a další faktografické databáze z produkce NLM. V některých zdrojích je databáze *PubMed* popisována jako rozhraní pro vyhledávání v databázi *MEDLINE*, tento pohled je zjednodušující. NLM uvádí, že tyto dvě databáze se z velké části svým obsahem překrývají, ale nejsou naprosto totožné a tvoří dva samostatné celky. Nadstavbu databáze *PubMed* tvoří

PubMed Central, jež je možné označit jako digitální knihovnu. V případě, že bibliografický záznam v databázi *PubMed* obsahuje bezplatný přístup k plnému textu, záznam je hypertextovým odkazem provázán s *PubMed Central* odkud si uživatel může zobrazit plný text [VEJVODA, 2016].

EBSCO

EBSCO je multioborová databáze, jejímž prostřednictvím lze vyhledávat ve velkém množství databází a tisících elektronických časopisů. Producentem databáze je *Ebsco Publishing*. V databázi *EBSCOhost* lze vyhledávat v bibliografických a plnotextových databázích skrz jedno vyhledávací prostředí. Mezi databáze, které se obsahově týkají i oboru ošetřovatelství patří například výše zmíněná lékařská databáze *MEDLINE*. Přes rozhraní *EBSCOhost* je také přístupná multioborová kolekce elektronických knih *EBSCO eBooks*. Kolekce *EBSCO eBooks* dostupná v rámci *Karlovy univerzity* obsahuje i e-knihy z nakladatelství *Karolinum* [PORTÁL ELEKTORNICKÝCH ZDROJŮ, 2017].

EBSCO Health

Je předním poskytovatelem informačních zdrojů se zaměřením na medicínu založenou na důkazu, výzkum ve zdravotnictví. Prostřednictvím zpřístupňování informací na základě licencí tvoří výzkumný nástroj pro zdravotnickou komunitu z globálního hlediska. Typologicky se zdroje dostupné v rámci této databáze skládají z bibliografických databází, elektronických knih a kolekcí časopisů se zaměřením na lékařské obory, ošetřovatelství a příbuzné zdravotnické obory. Pro snadnější vyhledávání *EBSCO health* poskytuje svým uživatelům discovery systém s názvem *EDS Discovery Health*, jež skrz jedno vyhledávací pole umožňuje přístup k veškerému obsahu databáze. Zdravotnické organizace mohou pro vědecké účely nakupovat obsah z produkce *EBSCO Health*. Prostřednictvím *EBSCO Health* jsou uživatelům zpřístupněny například databáze: *DynaMed Plus*, *CINAHL Complete*, *Nursing Reference Center Plus*, *MEDLINE Complet*. [EBSCO HEALTH, 2017a].

Na webových stránkách (<https://health.ebsco.com/products>) jsou jednotlivé produkty databáze zařazeny do osmnácti tematických sekcí. Pro ošetřovatelství je zásadní sekce *Allied Health/Nursing*, která obsahuje jednotlivé součásti ošetřovatelské databáze *CINAHL*. Mezi další sekce se řadí například: *Clinical Decision Support*, *Sociology/Social Work*, *Point of Care* nebo sekce zaměřená na knihovnictví a informační vědu s názvem *Library Information Sciences* [EBSCO HEALTH, 2017b].

UpToDate

Databáze *UpToDate* zahrnuje 9500 klinických témat ve 23 lékařských specializacích. Uživatelům poskytuje odpovědi na klinické otázky, doporučení k léčbě a péči o pacienta. Součástí *UpToDate* je databáze léčiv, jež obsahuje informace o více než 5000 lécích pro děti a dospělé, mezinárodně užívaných látkách a přírodních léčivech. Dále obsahuje přes 100 klinických kalkulátorů, díky kterým si uživatelé při vyhledávání nemusí pamatovat přesné vzorce či jiné pomůcky. Pro spolupráci mezi pacientem a lékařem poskytuje databáze 700 klinických témat pro pacienty. Pomocí nichž lékař vzdělává pacienta, a tak při volbě léčebné metody dochází ke společnému rozhodování při volbě léčebné metody. Uživatel také může využít službu, v rámci níž lze odeslat připomínky redaktorovi každého samostatného zpracovaného tématu [PORTÁL ELEKTRONICKÝCH ZDROJŮ, 2017b].

3. VÝZKUM INFORMAČNÍCH SLUŽEB A ZDROJŮ PRO OBLAST OŠETŘOVATELSTVÍ

3.1. METODIKA VÝZKUMU

Předmětem kvalitativního výzkumu může být široká škála sociálních aktivit v různorodých typech prostředí. Cílem takového výzkumu je prostřednictvím odkrývání subjektivních významů prozkoumat danou skutečnost. Kvalitativní výzkum je vytvářen formulováním patřičných otázek, které mohou být předloženy respondentům v určitém prostředí a kontextu. V případě tohoto výzkumu jsou data shromažďována prostřednictvím rozhovorů. Záznamy rozhovorů jsou posléze analyzovány, uspořádány a výsledkem jsou jednotlivá zobecnění, která jsou potvrzována opakovaným návratem do zkoumaného prostředí. Návrat do zkoumaného prostředí také přináší nové poznatky, rozšiřující ty předešlé. Proces dotazování a analýzy získaných dat probíhá tak dlouho, dokud získáváme nové poznatky o zkoumaném prostředí. Ve chvíli, kdy již návratem do zkoumaného prostředí nezískáváme nové poznatky, je vhodné proces výzkumu ukončit [LOUČKOVÁ, 2010, st. 46-49].

Pro účel výzkumu byla vybrána metoda strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami. Rozhovor tvoří série předem připravených otázek, na které mají respondenti odpovídat. Předem připravený rozhovor je vhodný pro výzkum, kdy je zapotřebí minimalizovat různorodost kladených otázek. Struktura rozhovoru snižuje možnost, že se získané informace budou výrazně lišit z hlediska skladby. Tazatel by měl v tomto typu rozhovoru co nejméně ovlivnit kvalitu rozhovoru. Informace získané touto metodou lze snadno analyzovat, jelikož data jsou strukturovaná předem připravenými otázkami. Přesně daným scénářem rozhovoru je možné celý výzkum provést v jiném časovém období a s jinou skupinou respondentů. Strukturovaný rozhovor je ideální, pokud nemáme možnost jej zopakovat. V některých případech může být nevýhodou tohoto typu interview předem striktně ohraničené téma [HENDL, 2016, st. 177-178].

Výzkum byl vytvářen především na základě metodiky publikované v díle J. Hendla (2016), I. Loučkové (2010) a M. Dismana (2002). Formální struktura zpracování výzkumu byla inspirována dizertační prací L. Němečkové (2016).

3.1.1. Výzkumné otázky a výběr respondentů

Pro zmapování informačních služeb a zdrojů poskytovaných studentům a vědeckým pracovníkům na vysokých školách v České republice byl proveden výzkum, prostřednictvím rozhovorů s vedoucími nebo přednosty knihoven lékařských a zdravotnických fakult. Výzkum byl vytvářen především s pomocí metodiky kvalitativního výzkumu publikované v díle profesora Hendla. Hlavním cílem výzkumu bylo získat prostřednictvím strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami relevantní údaje o informačních zdrojích a službách, které jsou poskytovány studentům a vědeckým pracovníkům ošetřovatelství na lékařských a zdravotnických fakultách. Dále by měl ukázat, jaký význam má informační podpora a jaké mají studenti povědomí o informačních službách a zdrojích, které jim zpřístupňují knihovny a centra vědeckých informací. Výzkum probíhal převážně od března do června 2016 a byl dokončen v průběhu března 2017.

Výzkumné otázky

1. Jaké informační služby a informační zdroje uživatelům (studentům) ošetřovatelství nabízíte?
2. Jsou studenti ošetřovatelství na vaší fakultě na začátku studia seznámeni s možností využívání všech informačních zdrojů? Pořádáte pro nově příchozí studenty přednášky/prohlídky v knihovně?
3. Jsou uživatelé (studenti) v přístupných databázích schopni samostatně vyhledávat?
4. Získáváte od studentů nějakou zpětnou vazbu týkající se spokojenosti s informačními službami a informačními zdroji v ošetřovatelství?
5. Nabízíte nějaké specifické služby pro studenty ošetřovatelství?

Tabulka 1 – Seznam výzkumných otázek

Výběr respondentů

Příprava výzkumu byla zahájena na začátku letního semestru v roce 2016. Nejdříve bylo určeno téma a zaměření výzkumu. Bylo rozhodnuto, že zkoumanou skupinou budou studenti vysokých škol se zaměřením na obor ošetrovatelství. Dále byly vytvořeny výzkumné dotazy, které byly na základě odborné konzultace upraveny.

Výzkum tvoří 6 strukturovaných rozhovorů, přičemž dva rozhovory byly provedeny pouze korespondenčně, jelikož respondentky z 1. a 2. LF UK z časových důvodů upřednostnily možnost zodpovězení otázek formou e-mailů. Ostatní rozhovory proběhly přímo na pracovištích respondentek. Vedoucí knihoven z *Ostravské univerzity a Univerzity Palackého v Olomouci* přenechaly poskytnutí rozhovoru svým zástupkyním, které dle jejich názoru, byly náplní své práce v bližší interakci s uživateli, a tudíž měly větší přehled o tématu výzkumu. Všechny zúčastněné respondentky mají přehled o službách, které jejich informační pracoviště poskytuje, některé respondentky se denně dostávají do styku se studenty, poskytují jim konzultace a mají proto nejlepší přehled o jejich informačních potřebách.

Původně bylo zamýšleno, že do výzkumu budou zařazeny všech pět lékařských fakult Univerzity Karlovy. Na *Lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Plzni* není ošetrovatelství zařazeno mezi studijní obory, a tak by postrádalo smysl zapojovat tuto lékařskou fakultu do výzkumu. V tabulce níže jsou uvedena jména respondentek a jejich afiliace.

Jméno respondentky	Afiliace
PhDr. Olga Pitašová	Lékařská knihovna Lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Hradci Králové; Vedoucí
Marcela Čepková	Lékařská knihovna Lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Hradci Králové; Akvizice českých periodik, řešerše
PhDr. Hana Skálová	Ústav vědeckých informací 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy; Přednostka
Mgr. Zuzana Dobiášová	Ústav vědeckých informací 2. lékařské fakulty Univerzity Karlovy; Vedoucí
PhDr. Martina Hábová	Středisko vědeckých informací 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy; Vedoucí

Bc. Šárka Kostecká	Ústřední knihovna Ostravské univerzity; zástupkyně ředitelky a vedoucí oddělení fondů
Bc. Irena Voříšková	Knihovna Fakulty zdravotnických věd Univerzity Palackého v Olomouci; Vedoucí

Tabulka 2 – Seznam respondentek

Se souhlasem respondentek jsou uvedena celá jejich jména. Respondentkami výzkumu byly, paní **Olga Pitašová**, vedoucí Lékařské knihovny Lékařské fakulty UK v Hradci Králové. Paní Pitašová přizvala k rozhovoru svou kolegyni paní **Marcelu Čepkovou**, která se na rozdíl od paní Pitašové dostává více do kontaktu se studenty a má lepší přehled, s jakými problémy se při získávání informací studenti nejvíce potýkají. Dále paní **Hana Skálová**, přednostka Ústavu vědeckých informací 1. lékařské fakulty UK paní **Zuzana Dobiášová**, vedoucí Ústavu vědeckých informací 2. lékařské fakulty UK a Fakultní nemocnice Motol a vedoucí Střediska vědeckých informací 3. lékařské fakulty UK paní **Martina Hábová**. Posléze byly z důvodu rozšíření výzkumu mezi respondenty přizvány paní **Šárka Kostecká**, zástupkyně ředitelky a vedoucí oddělení fondů Knihovny Ostravské Univerzity a paní **Irena Voříšková**, vedoucí knihovny Fakulty zdravotnických věd Univerzity Palackého v Olomouci.

3.2. PROVEDENÍ VÝZKUMU A VYHODNOCENÍ

3.2.1. *Průběh rozhovoru*

Ve většině případů probíhal rozhovor osobně, přímo na pracovišti dotazované osoby. Respondentky odpovídaly na pět otázek, které předem obdržely e-mailem. Rozhovory byly se souhlasem zodpovídajících zvukově zaznamenávány. Ve dvou případech rozhovor neproběhl osobně, ale pouze korespondenčně, jelikož respondentky byly časově vytížené a bylo tak pro ně snadnější otázky zodpovědět prostřednictvím e-mailu.

3.2.2. *Vyhodnocení výzkumu*

Struktura vyhodnocení výzkumu je vystavěna na základě tematického zaměření jednotlivých otázek. K vybraným tematickým okruhům jsou přiřazeny poznatky a zkušenosti

z praxe respondentek. Na konci této podkapitoly jsou u jednotlivých tematických okruhů shrnuty závěry vyplývající z výzkumu.

Úlohou výzkumníka v průběhu hodnocení kvalitativního výzkumu je nalézt významné struktury v souboru získaných dat. Prvním krokem k porozumění tématu výzkumu je popis získaných dat. Výzkumník by se při vyhodnocování měl vyvarovat možnému zkreslení, ke kterému však u kvalitativního výzkumu dochází s menší pravděpodobností, jelikož data jsou méně transformována jednotlivými výzkumnými procesy. V průběhu vyhodnocování se pomocí induktivní metody ze získaných dat dospívá k obecným závěrům zjištěným provedeným výzkumem. Disman dále uvádí, že kvalitativní výzkum si neklade za cíl ověřování teorie, ale její vytváření. Věrohodnost výzkumu je dána jasně čitelným procesem analýzy získaných dat [Disman, 2002, st. 290-302].

Informační služby

V rámci knihoven a ústavů vědeckých informací jsou studentům ošetrovatelství poskytovány běžné knihovní služby, jako jsou absenční a prezenční výpůjčky. Knihovní fondy jsou tvořeny i s ohledem na potřeby studentů ošetrovatelství, což znamená, že jsou pro uživatele zpřístupněné oborové učebnice a časopisy. V knihovnách *Lékařské Fakulty Univerzity Karlovy v Hradci Králové* (dále jen LF UK HK) a *Fakulty zdravotnických věd Univerzity Palackého v Olomouci* (dále jen FZV UPOL) poskytují knihovnice studentům soukromé konzultace zaměřené na vyhledávání v elektronických informačních zdrojích, citování zdrojů a základy rešeršní činnosti. Knihovnice vyučují základy práce s informačními zdroji v rámci samostatných předmětů či seminářů zaměřených na tvorbu závěrečných prací. Tyto předměty jsou podrobně popsány níže. Respondentky z 2., 3. LF UK a z LF UK HK zmínily, že nově přichozím uživatelům jsou nabízeny informační brožury a letáky, obsahující základní informace o chodu knihovny, poskytovaných službách a zdrojích.

Elektronické informační zdroje

Univerzity mají dnes běžně nakoupeny velikou škálu licencovaných elektronických informačních zdrojů, z nichž jsou některé zaměřené na oblast ošetrovatelství nebo příbuzné obory. Mezi databáze, které respondentky nejčastěji zmiňovaly, patří databáze: BMČ z produkce NLK, databázové centrum *EBSCO a EBSCO eBooks*, *MEDLINE*, *ScienceDirect*, *NursingOVID*, *UpToDate* a mnoho dalších.

Respondentky z 1. a 2. LF UK uvedly, že studenti ošetrovatelství mohou využívat stejně širokou škálu databází, jako ostatní studenti těchto lékařských fakult. Podobně to je i na 3. LF UK, kde mají studenti podle slov respondentky přístup ke všem zpřístupněným databázím. Pro studenty ošetrovatelství jsou také zařazeny například databáze *UpToDate* a *BMJ Journals*.

V Lékařské knihovně LF UK HK také studenty směřují do *Repozitáře závěrečných prací* a do databází zabývající se citovaností mezi, které se řadí *Web of Science*, *Journal Citation Report*. Dále do portálů zdravotnických novin, kde jsou v plnotextové podobě předplacené časopisy jako např. *Postgraduální medicína*, *Sestra*, *Zdravotnické noviny*, *Zdravotnictví a Medicína* a zahraniční portál *Free Medical Journal*.

Knihovna FZV UPOL kromě výše zmíněných databází poskytuje studentům databáze *Scopus*, *Web of Science*, *DynaMed*, *ProQuest* nebo volně dostupnou databázi PubMed.

V několika rozhovorech byla také mezi poskytovanými zdroji zmíněna databáze CINAHL, která se svým obsahem specializována právě na oblast ošetrovatelství. Na 1. LF UK dříve byla přístupná na základě předplacené licence, ale z důvodu jazykové bariéry byla minimálně využívána. Respondentka zastupující 2. LF UK zmínila, že tato databáze, která je zásadní pro ošetrovatelství, bohužel není v rámci fakulty dostupná, ale v případě zájmu se studenti mohou obrátit na NLK, která registrovaným uživatelům tuto databázi zpřístupňuje. Univerzitní knihovna OU je jediné pracoviště, které se zúčastnilo výzkumu a má předplacený přístup k databázi CINAHL.

Předměty zaměřené na práci s EIZ

V rámci samostatných předmětů, bakalářských a diplomových seminářů, probíhá na všech zúčastněných lékařských/zdravotnických fakultách výuka zaměřená na práci s elektronickými informačními zdroji. Respondentky samotné jsou zvány do výuky a v rámci těchto předmětů seznamují studenty se základy rešeršní činnosti, vyhledáváním v odborných databázích, citováním a používáním citačních manažerů. Dovednosti získané v rámci této výuky studenti uplatní při psaní seminárních a závěrečných prací.

V případě 1. a 2. LF UK jsou vyučovány samostatné předměty zaměřené na práci s EIZ. Na 1. LF UK pod názvem „*Základy práce s odbornými informacemi*“ a na 2. LF UK „*Informační systémy ve zdravotnictví*“. Na 3. LF UK byl obdobný předmět dříve vyučován

v 1. ročníku, ale pro nezáměr ze strany studentů byl zrušen a výuka byla přesunuta do vyšších ročníků v rámci *bakalářských a diplomových seminářů*. Lékařská knihovna LF UK HK pořádá pro studenty bakalářského studia po domluvě s vyučujícími jednorázová cvičení zaměřená na tvorbu bakalářských prací. Na *Lékařské fakultě Ostravské univerzity* (dále jen LF OU) je respondentka Šárka Kostecká přizvána do výuky v rámci diplomového semináře a týdenního bloku pro studenty doktorského studia s názvem „*Medicína založená na důkazu*“, součástí semináře je i výuka zaměřená na využívání informačních zdrojů. Na *FZV UPOL* usiluje Irena Voříšková o prostor v samostatném předmětu zaměřeném právě na práci s informačními zdroji. V současnosti je přizvána na 5-6 vyučovacích hodin, což je dle jejích slov nedostačující. V tak krátkém časovém rozmezí nestihne studentům předat všechny potřebné vědomosti. Respondentka přednáší v rámci tří předmětů: *Práce s odborným textem, bakalářský a diplomový seminář*.

Schopnosti samostatného vyhledávání

Z provedeného výzkumu je zřejmé, že na začátku studia nejsou studenti ve většině případů schopni samostatně vyhledávat v odborných databázích. V rámci výuky zmíněné výše si mohou vyhledávací schopnosti osvojit. Z odpovědí respondentek také vyplývá, že schopnosti se odvíjí od ročníku studia. Studenti vyšších ročníků a studenti magisterského studia mají už více zkušeností s vytvářením seminárních a závěrečných prací, a proto jsou mnohem samostatnější. Paní Olga Pitašová uvedla, že studenti prezenční formy studia mají lepší vyhledávací schopnosti, než studenti formy kombinované. Na LF UK HK a na FZV UPOL poskytují studentům soukromé konzultace, v rámci nichž studentům poradí, jak a kde vyhledávat relevantní informace.

Získávání zpětné vazby

Přístup k získávání zpětné vazby se poměrně výrazně liší v závislosti na jednotlivých fakultách. Na 1. LF UK spravuje ústav vědeckých informací účet na sociálních sítích (*Facebook a Twitter*). Zde se mohou uživatelé vyjádřit k poskytovaným službám a případným nedostatkům. Hodnocení výuky také probíhá v rámci evaluací v SIS na konci každého semestru. Na 2. LF UK není získávána zpětná vazba pouze od studentů ošetrovatelství. Pokud průzkum spokojenosti s informačními službami probíhá, tak je zaměřen globálně na všechny obory vyučované na fakultě. Paní doktorka Hábová z 3. LF UK uvedla, že se získáváním zpětné vazby nemá dobrou zkušenost. Studenti nejevili zájem se účastnit průzkumu

a z důvodu malé účasti pak nebyl průzkum validní. Negativní reakce v hodnocení vyplývaly podle jejích slov z neznalosti studentů o poskytovaných službách. Na LF UK HK neprobíhá žádné průběžné monitorování nebo pravidelné průzkumy. Jako zpětnou vazbu vnímají respondentky pozitivní ohlasy na pomoc při vytváření rešerší k závěrečným pracím. Knihovna také reflektuje tipy na akvizici od uživatelů. Dle paní Voříškové z knihovny FZV UPOL je získávání zpětné vazby prostřednictvím dotazníků zbytečné, jelikož fakulta, na které působí je malá a běžně přichází s uživateli do osobního kontaktu a řeší případné nedostatky osobně. Jako kladnou zpětnou vazbu vnímá fakt, že je zvána do výuky a časový prostor ve výuce se zvyšuje, z čehož vyplývá, že její snaha během výuky je přínosná. V Univerzitní knihovně OU probíhají školení, po jejichž průběhu rozesílá ředitelka knihovny dotazník. Podobně jako na ostatních pracovištích, neprobíhají ani zde pravidelné průzkumy, ale personál se snaží nedostatky řešit osobně s uživateli.

Specifické služby pro studenty ošetřovatelství

V knihovnách a ústavech/střediscích vědeckých informací jsou studentům ošetřovatelství poskytovány stejné služby jako ostatním studentům fakulty. Tyto služby zahrnují běžné výpůjční služby, rešeršní služby či přístup k elektronickým informačním zdrojům. Kromě těchto běžných služeb většina zúčastněných pracovišť poskytuje studentům a dalším pracovníkům lékařských fakult a fakultních nemocnic specifické služby zaměřené na oblast ošetřovatelství.

Ústav vědeckých informací 1. LF UK neposkytuje žádné služby čistě pro studenty ošetřovatelství. Uživatelům byla dříve poskytována databáze *CINAHL*, která je obsahem zaměřena právě na obor ošetřovatelství. O databázi však nebyl ze strany studentů zájem, jelikož je vytvářena v anglickém jazyce a naráželi tak na jazykovou bariéru. Studentům na 2. LF UK je zpřístupněna anatomická studovna, ale není příliš využívána, protože ošetřovatelství se zde vyučuje pouze v kombinované formě studia.

Fakt, že zde nejsou služby zaměřené přímo na studenty ošetřovatelství, je způsoben tím, že fakulty jsou velké a není tak možné poskytovat specifické služby studentům a pracovníkům jednotlivých oborů. Jak je uvedeno výše, na 2. LF UK je ošetřovatelství vyučováno jen v kombinované formě a vyučovaným proto není věnováno tolik pozornosti jako studentům prezenční formy studia.

Na 3. LF UK je od roku 2015 zakoupena licence ke generátoru citací *CitacePro*, který pomáhá studentům ošetřovatelství při psaní seminárních a závěrečných prací. Studentům jsou také poskytovány odborné konzultace a zaměstnancům shání pracovníci SVI těžko dostupné články ze zahraničí. Pracovníci SVI také pomáhají studentům s formálními úpravami a korekturami textů závěrečných prací.

LF UK HK poskytuje výuku, při níž si studenti osvojí práci s databázemi, tyto dovednosti je nutné ovládat při psaní závěrečných prací. Zde je nutno poznamenat, že na rozdíl od studentů lékařských oborů píší studenti ošetřovatelství závěrečné (bakalářské a diplomové) práce a musí proto ovládat základy rešeršní činnosti, vyhledávání a citování informačních zdrojů. U studentů je oblíbenou a často využívanou službou příprava rešerší, které jim jsou poskytovány zdarma. Službu nejvíce využívají právě při psaní závěrečných prací. Pracovníci knihovny se snaží, aby se studenti na tvorbě rešerše podíleli.

V knihovně FZV UPOL je studentům poskytována možnost soukromé konzultace. V rámci konzultace studenti získají rady, jak mají postupovat při vyhledávání informací. Podle slov paní Voříškové je studium ošetřovatelství proti ostatním oborům velmi specifické a na studenty jsou kladeny výrazně vyšší nároky v oblasti práce s informačními zdroji. Studenti ošetřovatelství na FZV píší tzv. přehledové práce, při jejichž vytváření mohou použít jen články nikoli monografické publikace.

Univerzitní knihovna OU neposkytuje studentům ošetřovatelství žádné mimořádné služby. Je to způsobeno tím, že Ostravská univerzita je malá a ústřední knihovna poskytuje služby studentům všech oborů. Jednotlivé fakulty nemají dílčí knihovny/ústavy/střediska vědeckých informací, ale pouze studovny, kde působí jedna pracovnice, která studentům případně může poradit.

3.2.3. Závěry vyplývající z výzkumu

Knihovny, ústavy a střediska vědeckých informací tvoří nepostradatelnou informační základnu pro studenty, univerzitní pracovníky a nemocniční personál fakultních nemocnic. Jelikož obor ošetřovatelství se v současné době velmi rychle rozvíjí, musí být studenti schopni využívat databáze, které obsahují nejčerstvější informace z dané oblasti. Níže pod zněním jednotlivých otázek jsou krátce shrnuty závěry vyplývající z výzkumu.

1. Jaké informační služby a informační zdroje uživatelům (studentům) ošetřovatelství nabízíte?

Informační služby

Z výzkumu vyplývá, že respondentky a další personál poskytují uživatelům v rámci pracovišť, na nichž působí, širokou škálu klasických knihovních, bibliografických a informačních služeb. Specifické služby pro oblast ošetřovatelství jsou podrobněji popsány v závěrech vycházejících z odpovědí na otázku číslo 5.

Elektronické informační zdroje

Respondentky se shodly, že informační potřeby studentů ošetřovatelství se od ostatních studentů lékařských oborů liší tím, že píšou závěrečné práce. Proto je nutné, aby byli schopni vyhledávat informace v elektronických informačních zdrojích, ovládali základy rešeršní činnosti a citování informačních zdrojů. Tato práce je studentům usnadněna možností osobních konzultací nebo výuky povinných či volitelných předmětů, které probíhají na všech univerzitách zařazených do výzkumu.

Na všech zúčastněných fakultách mají uživatelé přístup k široké škále databází obsahově zaměřených na lékařské a příbuzné zdravotnické obory. Ovšem pouze na Ostravské univerzitě je uživatelům zpřístupněna databáze *CINAHL*, jež je obsahově zaměřena právě na oblast ošetřovatelství, jak už je zmíněno výše.

2. Jsou studenti ošetřovatelství na vaší fakultě na začátku studia seznámeni s možností využívání všech informačních zdrojů? Pořádáte pro nově příchozí studenty přednášky/prohlídky v knihovně?

Předměty zaměřené na práci s EIZ

Spíše než jednorázové školení a prohlídky na začátku studia je věnována pozornost předmětům zaměřených na práci s informačními zdroji

Na všech fakultách, které byly zapojeny do výzkumu, probíhá v různých formách výuka zaměřená na práci s informačními zdroji. Studenti se v rámci výuky učí vyhledávat v databázích, citovat informační zdroje pomocí citačních manažerů nebo jsou seznamováni se základy rešeršní činnosti. Jelikož studenti ošetrovatelství píší závěrečné práce, je nutné, aby výše zmíněné dovednosti ovládali. K výuce předmětů jsou na lékařských fakultách přizvány samy respondentky nebo další pracovníci zmíněných informačních pracovišť. Výuka probíhá v rámci samostatných předmětů či bakalářských a diplomových seminářů.

3. Jsou uživatelé (studenti) v přístupných databázích schopni samostatně vyhledávat?

Schopnosti samostatného vyhledávání

Respondentky se shodují, že studenti na začátku ve většině případů neumí vůbec vyhledávat informace v odborných databázích, což je způsobeno předchozí absencí setkání s tímto typem informačního zdroje. Během studia a pomocí výuky zaměřené na tuto problematiku si vyhledávací schopnosti osvojí.

4. Získáváte od studentů nějakou zpětnou vazbu týkající se spokojenosti s informačními službami a informačními zdroji v ošetrovatelství?

Získávání zpětné vazby

Z odpovědí respondentek vyplývá, že na pracovištích, kde působí, není získávání zpětné vazby pomocí dotazníků přikládána velká váha. Pracovníci spíše ocení přímé děkovné reakce či připomínky. Zpětná vazba prostřednictvím dotazníků není většinou prováděna pravidelně, ale spíše nahodile, některé respondentky také zmínily, že se získáváním zpětné vazby neměly v minulosti příliš dobrou zkušenost, a to z důvodu nezájmu studentů. Případné průzkumy spokojenosti nejsou cílené pouze na studenty oboru ošetrovatelství, ale plošně na celou fakultu.

5. Nabízíte nějaké specifické služby pro studenty ošetrovatelství?

Specifické služby

Na informačních pracovištích větších lékařských fakult (1. LF a 2. LF UK) nejsou poskytovány různorodé služby studentům jednotlivých studijních oborů. Jako samozřejmost respondentky vnímají budování knihovního fondu s ohledem na obor ošetřovatelství. Protipólem tohoto faktu je Knihovna Ostravské univerzity, která je naopak malá a jednotlivé fakulty nemají pobočky knihovny, ale pouze studovny s knihovním fondem zaměřeným na obory studované na konkrétní fakultě. Na LF UK HK a na FZV UPOL jsou studentům poskytovány rešeršní služby či osobní konzultace, které studenti nejčastěji využívají při psaní závěrečných prací.

3.3. PŘEPISY ROZHovorŮ

Se souhlasem respondentek jsou zde uvedeny přepisy všech šesti rozhovorů. Před každým rozhovorem jsou v krátké anotaci popsána základní fakta o jednotlivých pracovištích.

Ústav vědeckých informací 1. Lékařské fakulty Univerzity Karlovy a Všeobecné nemocnice v Praze

Bližší charakteristika pracoviště

*Ústav vědeckých informací 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy a Všeobecné fakultní nemocnice v Praze (dále ÚVI 1. LF UK a VFN) slouží jako informační pracoviště pro zaměstnance Všeobecné fakultní nemocnice (VFN), studenty a zaměstnance 1. lékařské fakulty (1LF), studenty a zaměstnance ostatních fakult UK, odborným institucím a odborné veřejnosti. Registrovaným uživatelům poskytuje knihovna z oboru ošetřovatelství velkou řadu knih přístupných prezenční nebo absenční formě a dále zpřístupňuje množství elektronických zdrojů. Ústav tvoří knihovna a dílčí pobočky jednotlivých ústavů 1. LF, *Oddělení evidence publikačních aktivit a evaluace vědecké práce, Oddělení referenčních služeb a správy elektronických zdrojů a Oddělení video a fotodokumentace.* Celkově je na tomto ústavu 31 pracovníků a v dílčích knihovnách pracuje dalších 56 zaměstnanců [PRVNÍ LÉKAŘSKÁ, 2017a].*

Odpovědi přednostky Ústavu vědeckých informací 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy PhDr. Hany Skálové

1. Jaké informační služby a informační zdroje uživatelům (studentům) ošetrovatelství nabízíte?

„Studentům ošetrovatelství poskytujeme informační služby a informační zdroje v plném rozsahu tak, jako všem registrovaným klientům Ústavu vědeckých informací 1. lékařské fakulty a Všeobecné fakultní nemocnice v Praze (dále jen ÚVI 1. LF UK a VFN). Vše je dostupné z webových stránek <http://uvi.lf1.cuni.cz>.

Ve výuce bakalářského studijního programu Všeobecná sestra (prezenční a kombinovaná forma studia) vyučují pedagogové z ÚVI v kurzu „Základy práce s odbornými informacemi“. Zde jsou obsaženy všechny základní dovednosti, které musí zvládnout student bakalářského stupně na UK.“

2. Jsou studenti ošetrovatelství na vaší fakultě na začátku studia seznámeni s možností využívání všech informačních zdrojů? Pořádáte pro nově příchozí studenty přednášky/prohlídky v knihovně?

„ Součástí výuky je seznámení se s dostupnými informačními zdroji a možností jejich využití.“

3. Jsou uživatelé (studenti) v přístupných databázích schopni samostatně vyhledávat?

„Studenti bakalářských oborů si během výuky osvojí schopnost samostatného vyhledávání.“

4. Získáváte od studentů nějakou zpětnou vazbu týkající se spokojenosti s informačními službami a informačními zdroji v ošetrovatelství?

„ÚVI má účet na Facebooku a Twitteru, kde se mohou naši uživatelé vyjádřit ke všem oblastem vzájemného kontaktu, tedy i k výuce. Při zahájení kurzu vždy zdůrazníme, co je jeho smyslem, na konci každé lekce jsou studenti dotázáni, zda rozumí přednášené látce (přeci jen, je mimo jejich obor) a kurz je rovněž zhodnocen rovněž na konci. Zároveň mají studenti možnost kurz ohodnotit na konci letního semestru v SIS.“

5. Nabízíte nějaké specifické služby pro studenty ošetrovatelství?

„Žádné specifické služby nenabízíme. Samozřejmostí je nákup odborné studijní literatury pro studenty ošetrovatelství (učebnice, časopisy). Tuto literaturu rovněž využívají ošetrovatelky, které již pracují ve VFN (jsme společné pracoviště pro obě instituce).

V minulosti jsme nakupovali i přístup do databáze CINAHL, specializované databáze pro ošetrovatelství. Ale tento zdroj byl minimálně využíván kvůli jazykové bariéře (minimální znalost cizích jazyků, konkrétně angličtiny).“

Ústav vědeckých informací 2. lékařské fakulty Univerzity Karlovy a Fakultní nemocnice Motol

Bližší charakteristika pracoviště

Ústav vědeckých informací 2. lékařské fakulty Univerzity Karlovy a Fakultní nemocnice Motol (dále ÚVI) je společné pracoviště pro obě instituce zmíněné v názvu. Informace zde poskytované se zaměřují na biomedicínské obory, obory dětského lékařství, ošetrovatelství a zdravotnického managementu. Ústav získává, zpracovává a zpřístupňuje bibliografické, plnotextové a referenční databáze, české i zahraniční odborné monografie a periodika. Služby jsou poskytovány všem studentům 2. LF i studentům ostatních fakult, pedagogickým, vědeckým a odborným pracovníkům a zájemcům z řad odborné veřejnosti. ÚVI je zároveň pověřeným pracovištěm pro sběr, zpracování a prezentaci bibliografie pracovníků 2. LF a Fakultní nemocnice Motol. Na ústavu pracuje pod vedením Mgr. Zuzany Dobiášové celkem 20 pracovníků. [DRUHÁ LÉKAŘSKÁ, 2017a]

Odpovědi vedoucí Ústavu vědeckých informací 2. lékařské fakulty a Fakultní nemocnice Motol Mgr. Zuzany Dobiášové

1. Jaké informační služby a informační zdroje uživatelům (studentům) ošetrovatelství nabízíte?

„Na 2. LF UK se obor Ošetrovatelství studuje jako bakalářský studijní program – kombinovaná forma. Z toho vyplývá, že studenti tohoto oboru jsou i studující při zaměstnání. Všechny služby našeho ústavu jsou tedy dostupné i všem profesním zaměstnancům oboru ošetrovatelství.“

„Informační zdroje a informační služby, které mají studující oboru ošetrovatelství k dispozici, jsou zcela korespondující se všemi službami pro všechny ostatní studijní programy na naší fakultě. Studenti ošetrovatelství mohou využívat absenční i prezenční výpůjční služby pro studium tištěných informačních zdrojů, mohou také využívat elektronické informační zdroje, rešeršní služby atd.“

2. Jsou studenti ošetrovatelství na vaší fakultě na začátku studia seznámeni s možností využívání všech informačních zdrojů? Pořádáte pro nově příchozí studenty přednášky/prohlídky v knihovně?

„Pro studenty 2. LF nepořádáme na začátku jejich studia žádné přednášky ani prohlídky knihovny. Vydáváme tištěnou brožurku (Poprvé v knihovně), kterou studentům rozdáváme při zápisu a současně sdělíme několik základních informací o knihovně. V této brožurce jsou vhodnou grafickou metodou uvedeny všechny základní informace o knihovně a jejích službách.“

3. Jsou uživatelé (studenti) v přístupných databázích schopni samostatně vyhledávat?

„Ve druhém ročníku bakalářského studia Ošetrovatelství má náš ústav povinnou výuku předmětu Informační systémy ve zdravotnictví (viz. link na sylabus: http://knihovna.lf2.cuni.cz/wp-content/upload/2010/10/sy_osetr_bc_2016.pdf).

V tomto předmětu se studenti učí základům rešeršní práce a teoreticky by měli být schopni si potřebné informace v databázích najít. Podmínkou získání zápočtu z tohoto předmětu je prokázání vyhledávacích dovedností.“

„Problém vidím v tom, že pro obor ošetrovatelství existuje jen databáze CINAHL, kterou nemáme předplacenou. Bohužel tato databáze navíc není v českém jazyce. Studenti však mohou využívat služeb Národní lékařské knihovny.“

4. Získáváte od studentů nějakou zpětnou vazbu týkající se spokojenosti s informačními službami a informačními zdroji v ošetrovatelství?

„Konkrétně pro obor Ošetrovatelství zpětnou vazbu od studentů nemáme, nepodnikáme žádný oficiální průzkum jen pro tento obor studia. Pokud provádíme průzkum spokojenosti s informačními službami našeho ústavu, není primárně zaměřen jen na tento obor studia, ale na studenty všech studijních oborů na naší fakultě.“

5. Nabízíte nějaké specifické služby pro studenty ošetrovatelství?

„Za specifickou službu pro obor ošetrovatelství by se mohla považovat i anatomická studovna s 3D modely, kterou studenti mohou využívat. Nicméně, vzhledem ke kombinované formě bakalářského studia si opět myslím, že studovna není těmito studenty masově využívána.“

Středisko vědeckých informací 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy

Bližší charakteristika pracoviště

Středisko vědeckých informací 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy (dále jen SVI) poskytuje studentům a pracovníkům podobně jako ostatní pracoviště fakulty výpůjční, rešeršní, referenční a reprografické služby. Dále poskytuje konzultační a poradenské služby, přístup k elektronickým informačním zdrojům i prostřednictvím vzdáleného přístupu. Akademickým pracovníkům po domluvě pracovníci SVI poskytnou specializované informační služby. Středisko tvoří celkem 8 pracovníků včetně vedoucí PhDr. Martiny Hábové [TŘETÍ LÉKAŘSKÁ, 2012a].

Odovědi PhDr. Martiny Hábové, 3. LF

1. Jaké informační služby a informační zdroje uživatelům (studentům) ošetrovatelství nabízíte?

„Všichni studenti na 3. LF UK mají nezávisle na typu studia rovný přístup ke všem databázím a elektronickým zdrojům, které získáváme přes UK nebo vlastním nákupem. Zdroje nejsou pro jednotlivé studijní obory žádným způsobem limitované, ale při výběru zdrojů se snažíme o co největší pestrost, aby byly zdroje užitečné pro studenty všech studijních oborů. Speciálně pro studenty oboru ošetrovatelství je určený zdroj BMJ Learning. Dalším zajímavým zdrojem informací je databáze UpToDate, která obsahuje klinické případy, jedná se o faktografickou databázi. O existenci nových nebo trialových zdrojů studenty všech oborů pravidelně informujeme ve fakultním týdeníku Vita Nostra Servis.“

2. Jsou studenti ošetrovatelství na vaší fakultě na začátku studia seznámeni s možností využívání všech dostupných informačních zdrojů? (Pořádáte pro nově příchozí studenty např. přednášky/prohlídky v knihovně)

„Při zavedení nového kurikula výuky na 3. LF UK byl součástí výuky v 1. ročníku povinný předmět Zpracování a vyhledávání vědeckých informací. V předmětu jsme vyučovali studenty všech oborů základům práce s informacemi, práci s odbornými databázemi, citační normy a způsob uvádění citací, apod. Se zařazením předmětu v 1. ročníku jsme však neměli příliš dobrou zkušenost, jelikož studenti prvních ročníků nezpracovávali seminární práce, a proto i jejich potřeba využít těchto znalostí nebyla bezprostředně naléhavá. Výuka předmětu tak postrádala na smysluplnosti, protože většina studentů se k nám vracela ve vyšších ročnících, kdy jsme je pak formou individuálních konzultací prováděli stejným tématem znovu. Proto byl tento samostatný předmět po dohodě s garanty oborů a vedením fakulty v 1. ročníku nahrazen předmětem, který je zaměřen na práci s počítačem a výukou základních počítačových programů (Word, Excel, Powerpoint). Výuka k vyhledávání a zpracování odborných informací byla začleněna do tematicky vhodných předmětů vyšších ročníků. Pro obor ošetrovatelství je výuka implementována v rámci předmětu Bakalářská práce od 2. ročníku.

Kromě toho jsou pro studenty připraveny tištěné návody se stručnou orientací, které jsou k dispozici v knihovně k rozebrání, a pochopitelně všem studentům bez rozdílu poskytujeme v průběhu akademického roku individuální odborné konzultace, pokud cokoliv k této problematice potřebují.“

3. Jsou uživatelé (studenti) v přístupných databázích schopni samostatně vyhledávat?

„To se liší, student od studenta. Někteří se velmi dobře orientují, jsou schopni samostatně si informace vyhledávat, nepotřebují žádné konzultace, sami se orientují na příslušných webových stránkách SVI 3. LF, anebo jim stačí jasně nasměrování vyučujících. Některým studentům vyhovuje jen velmi rychlá orientační konzultace o tom, jaké zdroje jsou jim k dispozici a jak se k nim dostanou. Jiní studenti preferují podrobnější odbornou konzultaci i s návodem, jak se zdroji pracovat, či jak správně postavit dotaz, aby jim databáze poskytly relevantní záznamy. S požadavkem na vypracování řeší se na nás studenti obrací v podstatě jen ojediněle a obvykle to je pouze v případech, kdy je téma složité, anebo si chtějí potvrdit, že skutečně k jejich tématu je velmi málo literatury.“

4. Získáváte od studentů nějakou zpětnou vazbu týkající se spokojenosti s informačními službami a informačními zdroji v ošetrovatelství na vaší fakultě?

„Vedení fakulty pravidelně zpracovává 2x za rok evaluaci výuky, ve které se okrajově i promítají i zkušenosti, postřehy a názory studentů k této problematice. Z těchto evaluací nám garanti studijních oborů zasílají tematické požadavky i náměty studentů, které po vyhodnocení a po dohodě s vedením fakulty a příslušnými guaranty studijních oborů do služeb integrujeme.

Vlastní pravidelné dotazníkové šetření již neprovádíme. (O dotazníkové šetření jsme se pokusili jednou 2009, ale díky nízké návratnosti nebyly výsledky dostatečně reprezentativní. Z dodatečného osobního dotazování pak vyplynulo, že respondenti byli spokojeni se službami a že proto nepovažovali za nutné na dotazník reagovat.) V loňském roce jsme se zúčastnili dotazníkového šetření služeb lékařských fakult na UK, které organizoval Ústav vědeckých informací 1. lékařské fakulty.“

5. Nabízíte nějaké specifické služby pro studenty ošetrovatelství?

„Speciálně studentům ošetrovatelství se snažíme pomáhat při zpracovávání jejich bakalářských prací – především v oblasti, jak správně uvádět citace použitých pramenů. Počet dotazů a konzultací k problematice způsobu citování se v posledních letech výrazně zvýšil. Především pro jejich potřebu jsme v loňském roce zakoupili licenci citačního programu Citace PRO. Někteří ze studentů se na nás obracejí i s jiným typem požadavků, které nepatří do standardních služeb knihovny. Jedná se např. o pomoc při formátování, grafickém zalomení textu, vytvoření automatického obsahu nebo s prosbou o korekturu jejich práce. Pokud nám čas dovolí, snažíme se studentům vyhovět i ve splnění těchto požadavků.“

Lékařská knihovna Lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Hradci Králové

Bližší charakteristika pracoviště

Lékařská knihovna Lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Hradci Králové poskytuje knihovnické a informační služby studentům a současným i emeritním pracovníkům lékařské fakulty a fakultní nemocnice. Uživatelům je volně přístupný knihovní fond a elektronické informační zdroje, které zahrnují přístup k plným textům periodik v elektronické podobě. Uživatelům je zprostředkováno velké množství oborových databází, databáze e-knih a databáze plnotextových časopisů. V knihovně je zaměstnáno celkem 14 pracovníků pod vedením paní Olgy Pitašové [LÉKAŘSKÁ KNIHOVNA, 2015a].

Odpovědi PhDr. Olgy Pitašové a Marcely Čepkové, LF HK

1. Jaké informační služby a informační zdroje uživatelům (studentům) ošetrovatelství nabízíte?

O. Pitašová: *„Studentům oboru Všeobecná sestra nabízíme spektrum klasických knihovnicko-informačních služeb. Fond je profilován i s ohledem na typ studia Ošetrovatelství příp. Fyzioterapeut. Navíc naše knihovna poskytuje speciální výpůjční oddělení pouze s učebnicemi pro naše studenty. V tomto oddělení poskytujeme základní spektrum učebnic doporučených pro studium a lze je půjčovat až na celý semestr.*

Lékařská knihovna se podílí na výuce bakalářských studijních programů a to konkrétně v I. ročníku v předmětu Úvod do metodologie výzkumu a ve 2. ročníku v předmětu Seminář k bakalářské práci. V rámci těchto předmětů stráví studenti vždy jedno praktické cvičení v Lékařské knihovně pod vedením pověřených pracovníků knihovny.

Ve druhém ročníku se cvičení zaměřuje na tvorbu bakalářské práce. Knihovna směřuje studenty do databáze Bibliographia medica Českoslovacca a k využívání Repozitáře závěrečných prací, kde si studenti mohou prohlížet plné texty závěrečných prací. Studenti jsou navigováni také do vyhledavače Google, jeho aplikací a databáze UpToDate.“

M. Čepková: *„Na cvičeních jsou studenti upozorňováni na databáze, které se zabývají citovaností, jedná se o Web of Science, Journal Citation Report. Dále jsou studenti seznámeni s portály především českých zdravotnických periodik, kde jsou na základě předplatného dostupné časopisy v plnotextové podobě. Konkrétně se jedná o tituly Postgraduální medicína, Sestra, Zdravotnické noviny a Zdravotnictví a medicína. Zde je možné využívat i jednoduché vyhledávání. Periodika zpřístupněna v plnotextové podobě si studenti mohou naskenovat či vytisknout.“*

„Studenti jsou také upozorňováni na zahraniční portály, konkrétně jde o Free Medical Journal, který obsahuje i články z oboru ošetrovatelství a články z impaktovaných časopisů. Studenti jsou také seznamováni s citačními normami, citačními manažery a dalšími přístupnými databázemi. Na cvičeních dostávají dvojlist, který obsahuje důležité odkazy, například na mezinárodní zdravotnickou organizaci WHO, NLK a další, informace o citačních normách a základních zdrojích informací.“

2. Jsou studenti ošetrovatelství na vaší fakultě na začátku studia seznámeni s možností využívání všech dostupných informačních zdrojů? (Pořádáte pro nově příchozí studenty např. přednášky/prohlídky v knihovně)

O. Pitašová: *„Seznámení s knihovnou na začátku nijak organizovaně neprobíhá, s výjimkou poskytnutí základních informací o knihovně, které studenti obdrží při zápisu do I. ročníku. Student, který přijde poprvé do knihovny, je seznámen se službami knihovny a s podmínkami jejich poskytování. Tyto informace v ještě podrobnější podobě dostanou studenti v prvním ročníku v rámci praktické výuky v knihovně, jak už je zmíněno v odpovědi na první otázku. Dostanou veškerá sdělení o informačních zdrojích a základech vyhledávání. Pro nově příchozí uživatele jsou určeny také různé letáky o knihovně, jejich službách, přístupu do knihovny či o délce výpůjční lhůty.“*

M. Čepková: *„Studenti jsou seznámeni s webovými stránkami knihovny. Předvedeme jim, jak mohou využívat předplacené zdroje i mimo knihovnu přes vzdálený přístup.“*

3. Jsou uživatelé (studenti) v přístupných databázích schopni samostatně vyhledávat?

O. Pitašová: *„Schopnost samostatného vyhledávání se individuálně liší. Výrazně především podle ročníku studia. Velký rozdíl je také viditelný ve schopnostech studentů kombinovaného a prezenčního studia. Vyhledávací schopnosti studentů prezenční formy studia jsou lepší, než je tomu u studentů kombinované formy studia. V katalogu knihovny jsou studenti ve většině případů schopni vyhledávat samostatně, v databázích spíše ne. V prvním ročníku nejsou studenti obvykle příliš schopni vyhledávat, ale ve vyšších ročnících jsou jejich schopnosti lepší, což je snad i tím, že nově příchozím uživatelům jsou předvedeny základní způsoby, jak se v databázích orientuje a vyhledává. Příprava bakalářské práce studenty přinutí naučit se s databázemi pracovat, ale spíše s pomocí odborného personálu knihovny. Studenti jsou tedy většinou schopni vyhledávat sami až ve vyšších ročnících, ale nejlépe s pomocí odborníka.“*

4. Získáváte od studentů nějakou zpětnou vazbu týkající se spokojenosti s informačními službami a informačními zdroji v ošetrovatelství na vaší fakultě?

O. Pitašová: *„Průběžné monitorování spokojenosti neprobíhá a ani zde nejsou prováděny pravidelné průzkumy. Průzkumy probíhají v nepravidelných intervalech. Naposledy učinil rozsáhlý průzkum doktor Horváth z 1. lékařské fakulty v rámci své rigorózní*

práce v roce 2014. Některé otázky v tomto výzkumu byly zaměřeny na spokojenost uživatelů a poskytovaných služeb. Další zpětnou vazbu, kterou získáváme, je odezva v rámci výuky, po výuce a prostřednictvím reakcí po dokončení závěrečné práce. Vedení knihovny reflektuje typy na akvizici od uživatelů. V tomto směru probíhá spolupráce se studenty, vedoucími závěrečných prací i vyučujícími.“

M. Čepková: *„S velice pozitivní odezvou se setkáváme v souvislosti s pomocí při vypracování rešerší, které studentům pomáhají při psaní bakalářských prací.“*

5. Nabízíte nějaké specifické služby pro studenty ošetrovatelství?

O. Pitašová: *„Veškeré služby, které v knihovně studentům nabízíme, byly v podstatě vyjmenovány v předcházejících odpovědích. Co je třeba zdůraznit, je zmíněná výuka, při níž si studenti osvojí základní dovednosti pro práci s databázemi, které jsou důležité v průběhu tvorby závěrečných prací. Při akvizici je kladen důraz na tipy od uživatelů a knihovní fond obsahuje učebnice stěžejní pro studium. Další oblíbenou službou je příprava rešerší, které jsou nejvíce využívány v průběhu tvorby bakalářských prací a jsou studentům poskytovány zdarma. Při tvorbě rešerší se snažíme, aby se student na rešerši podílel a nebyla mu podána na „zlatém podnosu“. Studenty často využívanou službou je nabídka konzultací v oblasti citování.“*

Knihovna Fakulty zdravotnických věd Univerzity Palackého v Olomouci

Bližší charakteristika pracoviště

Univerzita Palackého v Olomouci provozuje ústřední knihovnu a jednotlivé fakulty mají pobočky a jednou z poboček disponuje Fakulta zdravotnických věd Univerzity Palackého v Olomouci. V rámci Fakulty zdravotnických věd je zde vyučován obor ošetrovatelství. Podobně jako na ostatních pracovištích i zde jsou poskytovány studentům a zaměstnancům fakulty výpůjční, knihovnické, informační a bibliografické služby, které zahrnují konzultační, školící či rešeršní činnost. Chod knihovny umožňují dvě pracovnice [KNIHOVNA FAKULTY ZRAVOTNICKÝCH VĚD UPOL, 2017a].

Rozhovor s Bc. Irenou Voříškovou vedoucí Knihovna Fakulty zdravotnických věd Univerzity Palackého v Olomouci

1. Jaké informační služby a informační zdroje uživatelům (studentům) ošetrovatelství nabízíte?

„V ústřední knihovně s názvem Zbrojnice zřizuje samostatné oddělení pro informační vzdělávání s názvem Bibliograficko-informační služby. Oddělení poskytuje čtenářům referenční a poradenské služby, pro doktorandy a akademické pracovníky zpracovává rešerše a zajišťuje meziknihovní výpůjční službu. Nabízí přístup k elektronickým informačním zdrojům (EIZ), informuje uživatele o novinkách. Organizuje informačně vzdělávací akce a školení.

Studenti neumí vyhledávat pomocí deskriptorů MeSH, učíme je to tedy v rámci konzultací. Problémem studentů bývá, že nemají dobré znalosti anglického jazyka, což způsobuje problémy při vyhledávání a zadávání klíčových slov.

UP má zakoupenou licenci k 107 databázím. Mezi validní zdroje pro studenty ošetrovatelství, o kterých studenty vyučujeme je multioborová databáze EBSCO. Funguje zde vyhledávač plných textů, dále lze v rámci databáze EBSCO využívat databázi Medline a pod jinou platformou je databáze Medline volně přístupna přes PubMed. Produkt EBSCOhost je výborným zdrojem informací-zpřístupňuje DynaMed, E-books a dále máme například licenci k Nursing@OVID, Web of Science, Scopus, ProQuest a Science Direct, který obsahuje kolekci časopisů.

Jedinečnou databází je Bibliographia medica Čechoslovaca (BMČ). Lze v ní vyhledávat české články a pracovat v češtině. Ve výuce je to první databáze, se kterou studenty seznamují a tedy první databáze, kterou by měli studenti umět ovládat.“

2. Jsou studenti ošetrovatelství na vaší fakultě na začátku studia seznámeni s možností využívání všech dostupných informačních zdrojů? (Pořádáte pro nově příchozí studenty např. přednášky/prohlídky v knihovně)

„Samostatný předmět ještě není, ale snažíme se, aby tomu tak v budoucnu bylo. Spolu s paní doktorkou Kelnarovou jsme zvány do výuky některých předmětů. Pro všechny studenty pořádá ústřední knihovna akce, kde se mohou studenti dozvědět, jak vyhledávat v databázích. Tyto akce jsou dobrovolné, takže záleží na zájmu studentů, zda tuto možnost využijí.

Na Fakultě zdravotnických věd (FZV) jsem přizvána paní proděkankou doktorkou Mikšovou do výuky tří předmětů: Práce s Odborným textem, Seminář k bakalářské a k diplomové práci. Práce s odborným textem je povinný předmět pro všechny studenty FZV

a výuka předmětu probíhá v prvním ročníku. Ve výuce se zaměřuji na rešeršní činnost a výuku práce s databázemi. To samé si připomínáme v rámci Bakalářského a Diplomového semináře.

Na jednotlivých pobočkách Ústřední univerzitní knihovny dělají tato dobrovolná školení vedoucí poboček. Proškolení a konzultace jsou na jednotlivých pobočkách knihovny specificky zaměřené podle studijního oboru a potřeb studentů.

Studenti ošetrovatelství mají velmi specifické informační potřeby. V průběhu studia píší seminární a závěrečné práce, na rozdíl od mediků, kteří závěrečné práce nepiší. Studenti ošetrovatelství by měli znát vyhledávání pomocí PICO. Ošetrovatelství jde mílovými kroky dopředu a neustále se mění a hlavním zdrojem informací pro studenty jsou články.“

3. Jsou uživatelé (studenti) v přístupných databázích schopni samostatně vyhledávat?

„Na začátku studia ne. Po výuce už ano, ale časově je výuka nedostačující. Studenti mají příležitost sjednat si se mnou termín pro soukromou konzultaci.

Na diplomovém semináři už jsou studenti více připravení.? Mají však velmi specifická zaměření závěrečných prací a je někdy velmi obtížné nalézt relevantní výsledky. Je nutné, aby studenti ovládali PICO¹-zadávání klinické otázky, tak aby databáze odpověděla. Musí ovládat rešeršní strategii stavebních kamenů jako na systematické revue, což je poměrně složité.“

4. Získáváte od studentů nějakou zpětnou vazbu týkající se spokojenosti s informačními službami a informačními zdroji v ošetrovatelství na vaší fakultě?

¹ Model PICO, napomáhá při definování vyhledávacího dotazu. Slouží k definování klinické otázky, která má směřovat k nalezení relevantních zdrojů potřebných pro léčbu konkrétního pacienta. Písmeno **P** v názvu znamená **pacient, populace** nebo **problém**. Vyhledávající si klade otázku „*Jak mohu popsat skupinu pacientů podobnou právě mojí?*“ Písmeno **I** ve zkratce, znamená **Intervence** - zásah (prognóza) a vyhledávající si klade otázku: „*Jaký hlavní zásah bude učiněn?*“. Písmeno **C** vychází ze slova **comparison** - porovnání. Porovnání ve smyslu: „*Jakou alternativu lze případně využít v porovnání s plánovaným zásahem?*“ Poslední písmeno ze zkratky **O** - **outcomes**. Řešitel zadávání klinické otázky si klade dotaz: „*Jaký výsledek chce měřit?*“ V jaký výsledek může doufat, čeho dosáhne a zvažuje, jaké opatření by měl učinit, aby ovlivnil nebo zlepšil zázrak ve prospěch pacienta [THE UNIVERSITY OF ILLINOIS AT CHICAGO, 2016].

„Jako zpětnou vazbu vnímám fakt, že jsem zvána do výuky. Nejdříve jsem měla prostor ve výuce pouhých 45 minut. V současnosti mám prostor 5-6 vyučovacích hodin, což asi dokazuje, že výuka je pro studenty přínosná. Studenti vědí, že když si neví rady, mohou přijít nebo napsat a my jim poradíme.

Validní dotazník jsem nedělala a pokládám to za zbytečné, protože naše fakulta je malá a se studenty a pracovníky se znám a případné nedostatky řešíme osobně.“

5. Nabízíte nějaké specifické služby pro studenty ošetrovatelství?

„Jak už jsem uvedla v odpovědích na předchozí otázky, poskytujeme studentům možnost soukromé konzultace. Na FZV studenti píší přehledové práce a mohou informace čerpat pouze z článků, ne z knih. Což je pro ně náročné, takže jim prostřednictvím konzultace poradím/e, jak při vyhledávání postupovat. Studenti mají většinou velmi specificky zaměřená témata, ke kterým je obtížné nalézt zdroje. Z vlastní zkušenosti mohu říci, že oproti jiným oborům jsou na studenty ošetrovatelství kladeny výrazně vyšší nároky v oblasti práce s informačními zdroji.“

Univerzitní knihovna Ostravské univerzity

Bližší charakteristika pracoviště:

Jelikož se *Ostravská univerzita* v rámci České republiky řadí spíše mezi menší univerzity, nemají jednotlivé fakulty pobočky nebo samostatné knihovny, pouze studovny. *Univerzitní knihovna Ostravské univerzity* obdobně jako ostatní pracoviště nabízí svým studentům a pracovníkům univerzity klasické knihovnicko-informační služby, vzdělávací akce a exkurze. V rámci knihovny a jednotlivých fakultních studoven je zde zaměstnáno 28 osob [UNIVERZITNÍ KNIHOVNA OSTRAVSKÉ UNIVERZITY, 2017a].

Rozhovor s Bc. Šárkou Kosteckou – Knihovna Ostravské Univerzity

1. Jaké informační služby a informační zdroje uživatelům (studentům) ošetrovatelství nabízíte?

„Lékařská fakulta je na Univerzitě teprve od roku 2010, ale ošetrovatelství je tu déle a se vznikem LF se rozšířila škála databází. Pro ošetrovatelství máme přístup k databázi CINAHL, dále studenti používají Medline, 40 časopisů z Nursing OVID, kam mají uživatelé

pouze archivní přístup z let 2011-13. Dále studenti používají databázi Cochrane, kam bohužel nemáme plnotextový přístup. Dále zpřístupňujeme multioborové databáze jako je EBSCO či časopisecké zdroje typu Springer, Elsevier a Science Direct. Naše Univerzita má discovery systém, takže studenti vyhledávají přes něj a už příliš neřeší, v které databázi našli ten který informační zdroj.“

2. Jsou studenti ošetrovatelství na vaší fakultě na začátku studia seznámeni s možností využívání všech dostupných informačních zdrojů? (Pořádáte pro nově příchozí studenty např. přednášky/prohlídky v knihovně)

„Na Lékařské fakultě mě zvou k výuce v rámci Diplomových seminářů. K práci s informačními zdroji se studenti dostávají při psaní bakalářských a diplomových prací. Doktorandi mají týdenní blok předmětů s názvem Medicína založena na důkazu, jehož součástí je výuka zaměřená na využívání informačních zdrojů. V knihovně pořádáme pro celou Univerzitu školení. V březnu a listopadu máme pravidelně tzv. „Informační úterky“, kdy je část školení je zaměřená na vyhledávání v informačních zdrojích a část na citování zdrojů.

Na Lékařské fakultě je akreditovaný jeden předmět Informační zdroje pro medicínu a zdravotnictví, protože se jedná o volitelný předmět, záleží spíše na zájmu studentů, zda si předmět zvolí.

Nabízíme také osobní konzultace k vyhledávání informačních zdrojů a vytváření rešerší.“

3. Jsou uživatelé (studenti) v přístupných databázích schopni samostatně vyhledávat?

„Někteří vyučující vedou studenty k práci s EIZ, ale jsou také studenti, kteří se před bakalářskou prací dostanou k EIZ poprvé a potřebují poradit, kde a jak vyhledávat literaturu. Naše úloha pak je studenty navést, jak s EIZ pracovat.

Využití databází se zvyšuje a to díky discovery systému, který je pro studenty velkým usnadněním a studenti jsou díky němu při vyhledávání poměrně samostatní.“

4. Získáváte od studentů nějakou zpětnou vazbu týkající se spokojenosti s informačními službami a informačními zdroji v ošetrovatelství na vaší fakultě?

„Po školeních, která probíhají v knihovně, paní ředitelka rozesílá účastníkům dotazník, který se týká spokojenosti. Nedostatky se snažíme zlepšit a ve většině případů dostáváme pochvalnou zpětnou vazbu.“

5. Nabízíte nějaké specifické služby pro studenty ošetrovatelství?

„Pro studenty ošetrovatelství nemáme žádné specifické služby, přístup k nim je jako k ostatním studentům. Ani neděláme cílené akce pouze pro studenty ošetrovatelství. Je to tím, že jsme ústřední knihovna a nepůsobíme přímo na LF. LF má pouze studovnu, kde pracuje jedna kolegyně, která zajišťuje její provoz. V rámci studovny uživatelům poradí, ale už není v rámci jejích možností, aby například vyučovala mimo studovnu. Naše fakulta je malá a asi se nedá srovnávat s přístupem na velkých univerzitách.“

ZÁVĚR

Podpora rozvoje poskytování informačních služeb a zdrojů v oblasti ošetrovatelství nabývá na významu. Obor ošetrovatelství má velmi širokou uživatelskou základnu, která se výrazně rozvinula v průběhu posledních desetiletí s přesunem této tematiky i na mnoho škol a pracovišť primárně nezdravotnického charakteru. Podobně jako v prostředí lékařských a příbuzných zdravotnických oborů, i zde dochází k rychlému vývoji, v důsledku toho informace velice rychle zastarávají. Nejvhodnějším řešením této problematiky jsou informační databáze obsahující dokumenty s nejnovějšími informacemi.

První kapitola se věnovala roli poslání historickému vývoji oboru ošetrovatelství. Původně v této kapitole mělo být obsaženo i téma etiky v ošetrovatelství, ale jelikož je toto téma velmi široké, bylo by složité stručně tuto problematiku shrnout a zároveň se téma etiky bezprostředně obsahově netýká této práce. Ve druhé kapitole jsou popsány instituce, informační pracoviště a knihovny, které se zaměřují na poskytování informačních služeb a zdrojů v ošetrovatelství. Dále je zde popsáno několik databází, jež poskytují informace pro ošetrovatelství a příbuzné zdravotnické obory. Třetí kapitola obsahuje popis průběhu výzkumu, z něhož vyplývá, že uživatelům je v rámci lékařských fakult zpřístupňována široká škála knihovnických, informačních a bibliografických služeb. Oblast ošetrovatelství se od klasické medicíny liší tím, že studenti píší závěrečné práce a potřebují se proto orientovat v databázích. V rámci České republiky je dostupná široká řada elektronických informačních zdrojů. Nápadem od kterého bylo nakonec upuštěno, protože by pravděpodobně přesáhl rozsahem mantinely bakalářské práce, bylo provedení obsahové analýzy elektronických informačních zdrojů.

Téma informačních služeb a zdrojů v této oblasti je velmi bohaté. Vytváření práce a provedení výzkumu poskytli zdroj inspirace a podkryli další souvislosti, na které by bylo možné navázat v potencionální diplomové práci.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

DISMAN, Miroslav, *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0139-7.

DRUHÁ LÉKAŘSKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY, 2017. *Ústav vědeckých informací: 2. lékařská fakulta Univerzity Karlovy* [online]. Univerzita Karlova – 2. Lékařská fakulta, © 2017 [cit 2017-05-01]. Dostupný z: <https://knihovna.lf2.cuni.cz/>.

DRUHÁ LÉKAŘSKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY, 2017a. *Ústav vědeckých informací: 2. lékařská fakulta Univerzity Karlovy* [online]. Univerzita Karlova – 2. Lékařská fakulta, © 2017 [cit 2017-05-04]. Dostupný z: <https://knihovna.lf2.cuni.cz/>.

EBSCO HEALTH, 2017. *CINAHL Database* [online]. EBSCO Industries, © 2017 [cit-2017-05-02]. Dostupné z: <https://health.ebsco.com/products/the-cinahl-database>.

EBSCO HEALTH, 2017a. *About EBSCO Health* [online]. EBSCO Industries, © 2017 [cit-2017-05-04]. Dostupné z: <https://health.ebsco.com/>.

EBSCO HEALTH, 2017b. *Products* [online]. EBSCO Industries, © 2017 [cit-2017-05-04]. Dostupné z: <https://health.ebsco.com/products>.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 4. vyd. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

LÉKAŘSKÁ FAKULTA UK V HRADCI KRÁLOVÉ, 2015. *Lékařská knihovna Lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Hradci Králové* [online]. LF UK HK, © 2012-2015 [cit 2017-05-01]. Dostupné z: <https://www.lfhk.cuni.cz/lekarska-knihovna/>.

LÉKAŘSKÁ FAKULTA UK V HRADCI KRÁLOVÉ, 2015a. *Lékařská knihovna Lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Hradci Králové* [online]. LF UK HK, © 2012-2015 [cit 2017-05-04]. Dostupné z: <https://www.lfhk.cuni.cz/lekarska-knihovna/>.

LOUČKOVÁ, Ivana. *Integrovaný přístup v sociálně vědním výzkumu*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. Studijní texty. ISBN 978-80-86429-79-3.

NÁRODNÍ LÉKAŘSKÁ KNIHOVNA, 2017. *O nás: odborné činnosti* [online]. Národní lékařská knihovna, 2016 [cit-2017-05-02]. Dostupné z: <https://nlk.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/>.

NÁRODNÍ LÉKAŘSKÁ KNIHOVNA, 2017a. *Naše služby* [online]. Národní lékařská knihovna, 2016 [cit-2017-05-02]. Dostupné z: <https://nlk.cz/sluzby/>.

NÁRODNÍ LÉKAŘSKÁ KNIHOVNA, 2017b. *Informační zdroje* [online]. Národní lékařská knihovna, 2016 [cit-2017-05-02]. Dostupné z: <https://nlk.cz/zdroje/>.

NÁRODNÍ LÉKAŘSKÁ KNIHOVNA, 2017c. *Databáze: Bibliographia medica Českoslovacca* [online]. Národní lékařská knihovna, 2016 [cit 2017-05-02]. Dostupné z: <https://nlk.cz/2016/10/bmc/>.

- NÁRODNÍ LÉKAŘSKÁ KNIHOVNA, 2017d. *Databáze: CINAHL Complete* [online]. Národní lékařská knihovna, 2016 [cit-2017-05-02]. Dostupné z: <https://nlk.cz/2016/10/cinahl-complete/>.
- NCO+NZO, 2017. *Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů: O nás* [online]. NCO NZO, 2017 [cit 2017-05-02]. Dostupné z: <http://www.nconzo.cz/web/guest/nconzo>.
- NĚMEČKOVÁ, Lenka. *Analýza informační podpory uživatelů z oblasti technických oborů a věd s důrazem na vysokoškolské prostředí a opírající se o výzkum informačního chování a informačních potřeb provedený na ČVUT v Praze a VŠCHT Praha*. Praha: Univerzita Karlova, 2016. Disertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí disertační práce doc. PhDr. Richard Papík, Ph.D.
- OSTRAVSKÁ UNIVERZITA, 2017. *Univerzitní knihovna Ostravské univerzity* [online]. Ostravská univerzita, © 2017 [cit 2017-05-02]. Dostupné z: <http://knihovna.osu.cz/>.
- OSTRAVSKÁ UNIVERZITA, 2017a. *Univerzitní knihovna Ostravské univerzity* [online]. Ostravská univerzita, © 2017 [cit 2017-05-04]. Dostupné z: <http://knihovna.osu.cz/>.
- PAVLÍKOVÁ, Slavomíra. *Modely ošetrovatelství v kostce*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006, 150 s. ISBN 80-247-1211-3.
- PLEVOVÁ, Ilona. *Ošetrovatelství I.: Historie – vzdělávání - současné ošetrovatelství - role sestry a nemocného - ošetrovatelský proces- konceptuální modely a teorie - klasifikační systémy – výzkum - praxe založená na důkazech*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s., 2011, 285 s. ISBN 978-80-247-3557-3.
- PORTÁL ELEKTORNICKÝCH ZDROJŮ UNIVERZITY KARLOVY, 2017. *EBSCOhost* [online]. Univerzita Karlova, Ústřední knihovna a Ústav výpočetní techniky, 2017 [cit-2017-05-02]. Dostupné z: <http://pez.cuni.cz/prehled/zdroj.php?lang=cs&id=55>.
- PORTÁL ELEKTRONICKÝCH ZDROJŮ UNIVERZITY KARLOVY, 2017a. *ProQuest Central* [online]. Univerzita Karlova, Ústřední knihovna a Ústav výpočetní techniky, 2017 [cit-2017-05-02]. Dostupné z: <http://pez.cuni.cz/prehled/zdroj.php?lang=cs&id=378>.
- PORTÁL ELEKTRONICKÝCH ZDROJŮ UNIVERZITY KARLOVY, 2017b. *UpToDate* [online]. Univerzita Karlova, Ústřední knihovna a Ústav výpočetní techniky, 2017 [cit-2017-05-02]. Dostupné z: <http://pez.cuni.cz/prehled/zdroj.php?lang=cs&id=723>.
- PRVNÍ LÉKAŘSKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY, 2017. Ústav vědeckých informací: 1. lékařské fakulty a Fakultní nemocnice v Praze. [online]. Univerzita Karlova 1. lékařská fakulta, © 2006-2017 [cit 2017-05-01]. Dostupné z: <https://uvi.lfl.cuni.cz/sluzby>.
- PRVNÍ LÉKAŘSKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY, 2017a. Ústav vědeckých informací: 1. lékařské fakulty a Fakultní nemocnice v Praze. [online]. Univerzita Karlova 1. lékařská fakulta, © 2006-2017 [cit 2017-05-04]. Dostupné z: <https://uvi.lfl.cuni.cz/sluzby>.
- ROZSYPALOVÁ, Marie, ŠAFRÁNKOVÁ, Alena. *Ošetrovatelství I.: pro 1. ročník středních zdravotních škol*. 1. vyd. Praha: Informatorium, 2002, 231 s. ISBN 80-86037-96-3.

ŠAMÁNKOVÁ, Marie, HUŠKOVÁ Martina, MATOUŠOVIC Karel. *Základy ošetrovatelství pro studující lékařských fakult: 1. a 2. díl*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002, 274 s. ISBN 80-246-0477-9.

THE UNIVERSITY OF ILLINOIS AT CHICAGO, 2016. *PICO In: University Library, Evidence Based Medicine* [online]. University of Illinois, © 2016 [cit-2017-05-04]. Dostupné z: <http://researchguides.uic.edu/c.php?g=252338&p=3954402>.

TŘETÍ LÉKAŘSKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY, 2017. *Středisko vědeckých informací 3. LF UK* [online]. 3. lékařská fakulta, © 2017 [cit 2017-05-01]. Dostupné z: <http://www.lf3.cuni.cz/cs/pracoviste/svi/>.

TŘETÍ LÉKAŘSKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY, 2017a. *Středisko vědeckých informací 3. LF UK* [online]. 3. lékařská fakulta, © 2017 [cit 2017-05-04]. Dostupné z: <http://www.lf3.cuni.cz/cs/pracoviste/svi/>.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI, 2017. *Knihovna UPOL: Knihovna Fakulty zdravotnických věd UP* [online]. Univerzita Palackého v Olomouci, © 2017 [cit 2017-05-01]. Dostupné z: <https://www.knihovna.upol.cz/pobocky/fzv/>.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI, 2017a. *Knihovna UPOL: Knihovna Fakulty zdravotnických věd UP* [online]. Univerzita Palackého v Olomouci, © 2017 [cit 2017-05-04]. Dostupné z: <https://www.knihovna.upol.cz/pobocky/fzv/>.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI, 2017b. *knihovna UPOL* [online]. Univerzita Palackého v Olomouci, © 2017 [cit 2017-05-01]. Dostupné z: <https://www.knihovna.upol.cz/>.

U.S. NATIONAL LIBRARY OF MEDICINE, 2017. *Medical Subject Headings* [online]. National Institutes of Medicine, © 1999-2017 [cit-2017-05-02]. Dostupné z: <https://www.nlm.nih.gov/mesh/>.

VEJVALKA, Jan. *Terminologická analýza Mezinárodní klasifikace ošetrovatelské praxe* [online]. Praha, 2012 [cit. 2015-11-27]. Dizertační práce, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/104089/>.

VEJVODA, Tomáš. *Analýza systému MEDLINE/PubMed*. Praha, 2016. 84 s., Diplomová práce, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Richard Papík, Ph.D.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 – Seznam výzkumných otázek.....	25
Tabulka 2 – Seznam respondentek.....	27